

МІЖГАЛУЗЕВИЙ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

**ПРОБЛЕМИ
НАУКИ**

**ПРОБЛЕМЫ
НАУКИ**

**PROBLEMS
of SCIENCE**

12/2012

СУБ'ЄКТИ ДІЯЛЬНОСТІ

РЕДАКЦІЙНА РАДА

Семиноженко В.П., академік НАНУ
(голова ради, головний редактор)
Андронаті С.А., академік НАНУ
Бар'яхтар В.Г., академік НАНУ
Гець В.М., академік НАНУ
Гуржій А.М., академік АПН України
Кухар В.П., академік НАНУ
Краузе Гюнтер, доктор (Німеччина)
Санто Борис, проф. (Угорщина)
Пол Джозефсон, проф. (США)
Іванова Н.І., чл.-кор. РАН (Росія)
Малицький Б.А., докт. екон. наук,
проф. (заступник голови ради)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Малицький Б.А.
(голова редколегії)
Алексеева О.О.
(відповідальний секретар)
Григорьев В.М., канд. техн. наук
Булкін І.О., канд. екон. наук
Соловйов В.П., докт. екон. наук
Терехов В.І., докт. екон. наук
Чирков В.Г., докт. екон. наук
Яловий Г.К., докт. екон. наук

РЕДАКЦІЯ

Легенько Ю.В.
Алексеева О.О.
Бабко Д.А.
Прусенко Л.Ф.
Кудрявкіна Л.М.

◆ РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Семиноженко В.П., академик НАНУ
(председатель совета, главный редактор)
Андронати С. А., академик НАНУ
Барьяхтар В.Г., академик НАНУ
Гець В.М., академик НАНУ
Гуржий А.Н., академик АПН Украины
Кухар В.П., академик НАНУ
Краузе Гюнтер, доктор (Германия)
Санто Борис, проф. (Венгрия)
Пол Джозефсон, проф. (США)
Иванова Н.И., чл.-кор. РАН (Россия)
Малицкий Б.А., докт. экон. наук,
проф. (заместитель председателя совета)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Малицкий Б.А.
(председатель редколлегии)
Алексеева Е.А.
(ответственный секретарь)
Григорьев В.М., канд. техн. наук
Булкин И.А., канд. экон. наук
Соловьев В.П., докт. экон. наук
Терехов В.И., докт. экон. наук
Чирков В.Г., докт. экон. наук
Яловой Г.К., докт. экон. наук

РЕДАКЦИЯ

Легенько Ю.В.
Алексеева Е.А.
Бабко Д.А.
Прусенко Л.Ф.
Кудрявкина Л.Н.

Засновник – Київський державний центр науково-технічної і економічної інформації (Київ ЦНТЕІ)

Видавці – КиївЦНТЕІ, ЦДПІН ім. Г.М. Доброва НАН України

Адреса редакції: 03680, м. Київ, вул. Горького, 180 КиївЦНТЕІ (ст. м. «Либідська»), кімн. 707 Б

Тел. (044) 528-81-91; 529-43-73

факс (044) 528-32-19, e-mail: imex@untt.com.ua; www.problemynauky.wordpress.com

Зареєстрований Міністерством юстиції України 27 лютого 2009 р. № 14971-3943ПР

Періодичність – один раз на місяць

Находить за передплатою. Індекс видання 74193

Друкується мовою авторського оригіналу (українською, російською)

Журнал є фаховим виданням для публікації основних результатів дисертаційних робіт у галузі економічних наук

(Бюлетень ВАК України № 2, 2011 р.)

Рекомендовано до друку вченою радою Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України 29.11.2012 р.

Видання та друк: Київ ЦНТЕІ 03680, м. Київ, вул. Горького, 180, тел. 529-43-73

МІЖГАЛУЗЕВИЙ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

Проблеми науки

№ 12, 2012

ЗМІСТ

ФІНАНСУВАННЯ НАУКИ

Т.Б. Лебеда

Стан фінансування наукових та науково-технічних робіт в Україні: статистичний розріз **2**

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Г.О. Бак

Державна підтримка транснаціональних корпорацій в умовах кризи **7**

С.Г. Натрошвілі

Державна політика підтримки інноваційної діяльності установ вищої освіти **14**

М.В. Волосюк

Напрями вдосконалення нормативно-правового забезпечення інноваційного розвитку агропромислового комплексу України **19**

О.С. Іванишина

Підходи до вдосконалення організації податкового адміністрування **24**

М.В. Субота

Інноваційні підходи до стимулювання розвитку курортів **28**

НАУКА – ВИРОБНИЦТВУ

Т. М. Янковець

Реалізація інноваційних стратегій для досягнення конкурентних переваг **33**

Автори номера **44**

Суб'єкти діяльності (англ.) **45**

Анотації (англ.) **46**

Зміст (англ.) **47**

СТАН ФІНАНСУВАННЯ НАУКОВИХ ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ РОБІТ В УКРАЇНІ: СТАТИСТИЧНИЙ РОЗРІЗ

Т.Б. Лебеда,

Центр досліджень науково-технічного потенціалу
та історії науки ім. Г.М.Доброва НАНУ

Проаналізовано сучасні тенденції фінансування наукових та науково-технічних робіт в Україні на основі статистичних даних. Виокремлено основні джерела фінансування наукових досліджень. Досліджено розподіл витрат на наукові та науково-технічні роботи за їх видами. Визначено пріоритетні регіони України, де зосереджений основний обсяг фінансування наукових та науково-технічних робіт.
Ключові слова: фінансування науки, наукоємність ВВП, наукові дослідження, наукова діяльність.

Постановка проблеми. Економічне зростання передових країн світу супроводжується бурхливим розвитком науки та техніки, що забезпечується належним рівнем фінансування науково-технічної сфери.

Останнім часом в Україні спостерігається тенденція до зменшення обсягів фінансування науки, зокрема знижується частка державного фінансування. Така ситуація є великою проблемою становлення країни на інноваційний шлях розвитку, оскільки належний рівень фінансування науки є одним із найважливіших аспектів розвитку інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про актуальність та важливість питання фінансового забезпечення наукових досліджень та розробок. Проблема фінансування наукової та науково-технічної діяльності присвячена значна кількість праць як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. Науковцями здійснено спробу визначення кількісного орієнтиру бюджетного фінансування науково-технічної діяльності в Україні [1]. Значну увагу приділено стимулюванню недержавних інвестицій в інноваційний процес [2].

Мета статті – проаналізувати та виявити сучасні тенденції фінансування наукових та науково-технічних робіт в Україні на основі статистичних даних.

Узагальнюючи світовий досвід, визначено, що вплив вітчизняного науково-технічного потенціалу на соціально-економічний розвиток країни чітко корелює з часткою валового внутрішнього продукту, яка витрачається на наукові дослідження (наукоємністю ВВП). Зростання цієї частки не тільки дозволяє нарощувати такий вплив, а й докорінно змінює функціональну роль науки в житті країни. Тому наукоємність ВВП розглядається сьогодні як одна із найважливіших характеристик інноваційності країни [3].

Існують порогові значення індикатора наукоємності ВВП, які визначають можливості наукової сфери реалізувати свої основні функції: соціокультурну, пізнавальну, економічну [4]. Якщо частка витрат на науку менша 0,4% ВВП, то наука в країні може виконувати лише соціокультурну функцію. В інтервалі від 0,4% до 0,9% від обсягу ВВП наука спроможна давати певні наукові результати і здійснювати пізнавальну функцію в суспільстві. І лише при витратах на науку, які перевищують 0,9% ВВП, починає виконуватись її економічна функція. Для України, відповідно до Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність», цей показник складає 1,7% ВВП, при якому виконується економічна функція науки, тобто стає помітним вплив науки на розвиток економіки. В даному випадку враховується значна тінізація економіки нашої країни (реальний ВВП більший від офіційного).

У розвинених країнах світу фінансуванню ДіР приділяється значна увага. Наприклад, до країн-лідерів з найбільшим рівнем витрат на ДіР належать: Ізраїль (4,74%), Швеція (3,63%), Фінляндія (3,47%), Японія (3,39%), Південна Корея (3,22%), США (2,68%) [5]. За даними Світового економіч-

ного форуму «The Global Competitiveness Report», Україна посідає 78-ме місце серед країн Західної Європи за критерієм інвестування фінансових ресурсів у ДіР, що лежать в основі розвитку та повноцінної реалізації інноваційної діяльності [2].

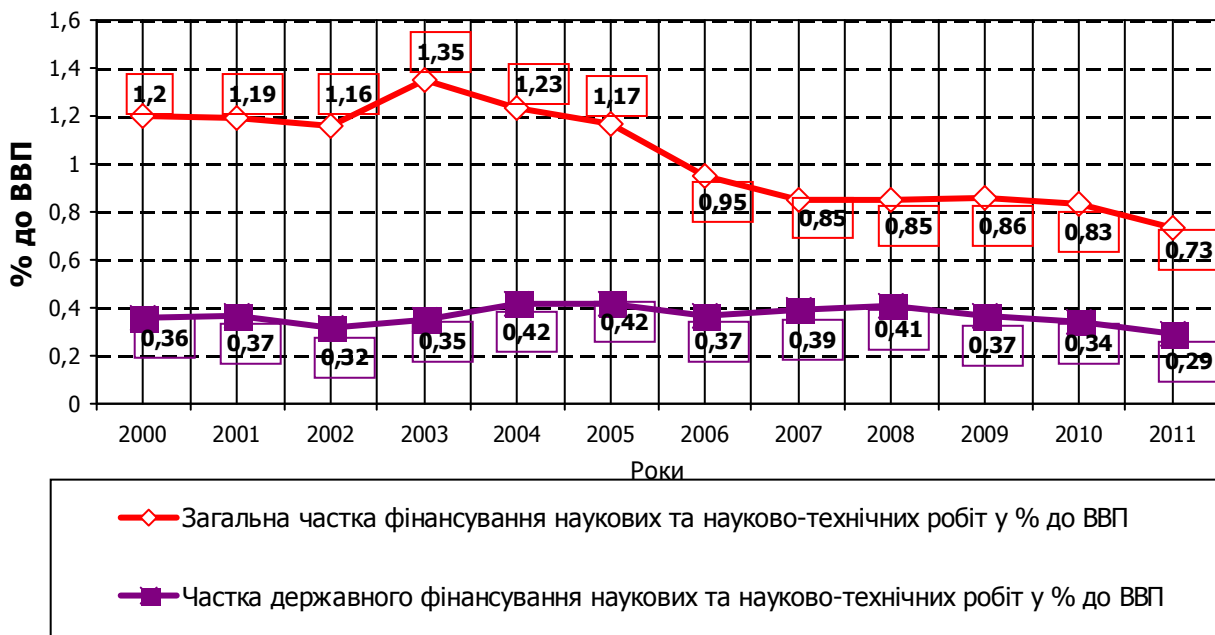

Рис. 1. Динаміка обсягу фінансування наукових та науково-технічних робіт в Україні, % до ВВП
Розраховано автором на основі джерел [6–11]

В Україні з 2003 р. спостерігається тенденція до зменшення фінансування науки (рис. 1). В 2003 р. цей показник становив 1,35% ВВП, а в 2011-му склав 0,79% ВВП і був найнижчим, починаючи з 2000 р. За останнє десятиліття фінансування науки жодного разу не досягло порогового значення (1,7% ВВП), починаючи з якого можна сподіватись на істотний вплив науки на розвиток економіки [12]. Частка державного фінансування науки не перевищувала 0,5% ВВП з 2000 р., а в 2011 р. цей показник був найнижчим за останні роки і склав 0,29% ВВП.

Таке зниження витрат на науку негативно відображається на показниках інноваційної діяльності в економіці і погіршує її конкурентоспроможність. Зокрема, зниження обсягів фінансування науки зумовлено світовою економічною кризою 2008–2009 рр. та нестабільною політичною ситуацією в країні.

Фінансування науково-технічної діяльності у всьому світі є прерогативою держави, яка свідомо бере на себе зобов'язання щодо фінансування ДіР, оскільки на цьому капітало-

емному і неприбутковому етапі інноваційного процесу для приватного сектору відсутні вагомі стимули інвестування власного капіталу. Однак, за відсутності в необхідному обсязі державних коштів, важливим завданням стає стимулювання недержавних інвестицій у інноваційний процес [2]. Належний рівень фінансування науки в більшості країн світу забезпечується не тільки за рахунок державного бюджету, але й шляхом залучення коштів промисловості, банків і т.п. [3].

Державний бюджет України залишається одним з головних джерел фінансового забезпечення науково-технічної діяльності (рис. 2). У зв'язку із фінансовою кризою 2008–2009 рр. зменшилось фінансування наукових досліджень за рахунок коштів вітчизняних та іноземних замовників.

У цьому випадку доцільно запозичити іноземний досвід стосовно залучення бізнес-сектору в інноваційний процес. У країнах Європейського Союзу частка витрат на науку підприємницького сектору зберігається в межах 1,03–1,11% ВВП [5].

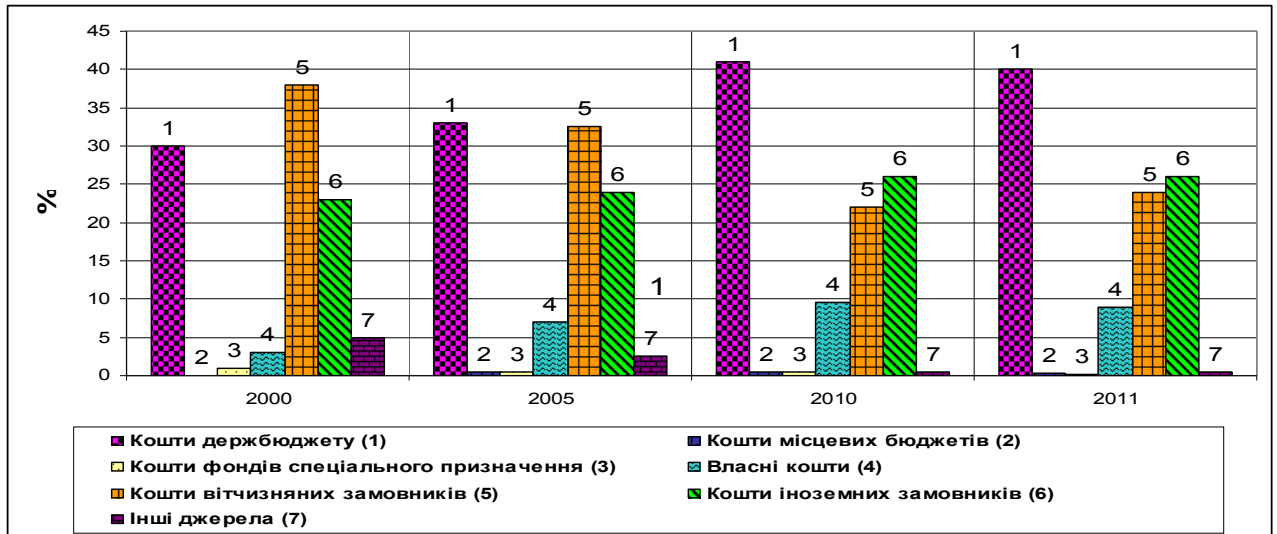

Рис. 2. Розподіл обсягу фінансування наукових та науково-технічних робіт за джерелами, % до загального обсягу
Розраховано автором на основі джерел [6-11]

На жаль, в Україні склалась така ситуація, що вітчизняні підприємці не усвідомлюють необхідності інвестування в ДіР та їх комерціалізацію. Держава повинна активніше впливати на інноваційні процеси, виступати їх ініціатором та залучати до інноваційного процесу підприємців, навіть примусово.

Варто зазначити, що впровадження інновацій сприяє покращенню багатьох позицій в діяльності підприємства, що проявляється в посиленні їх конкурентоспроможності, зростанні прибутковості, розширенні ринкового сегмента тощо.

Враховуючи масштабність, фінансову ємність впровадження інновацій та обмеженість власних ресурсів суб'єктів господарювання і

бюджетних коштів, виникає необхідність залучення в процес інвестування інновацій фінансових ресурсів банківського та небанківського сегмента фінансового ринку. В світовій практиці фінансові інститути, які беруть участь у фінансуванні інноваційної діяльності, отримують додаткові стимули [2]. Державне гарантування повернення кредитів – один з найперспективніших шляхів залучення банківських ресурсів до фінансування інноваційної діяльності.

Витрати на наукові та науково-технічні роботи розподіляються між фундаментальними та прикладними дослідженнями, науково-технічними розробками та науково-технічними послугами (рис. 3).

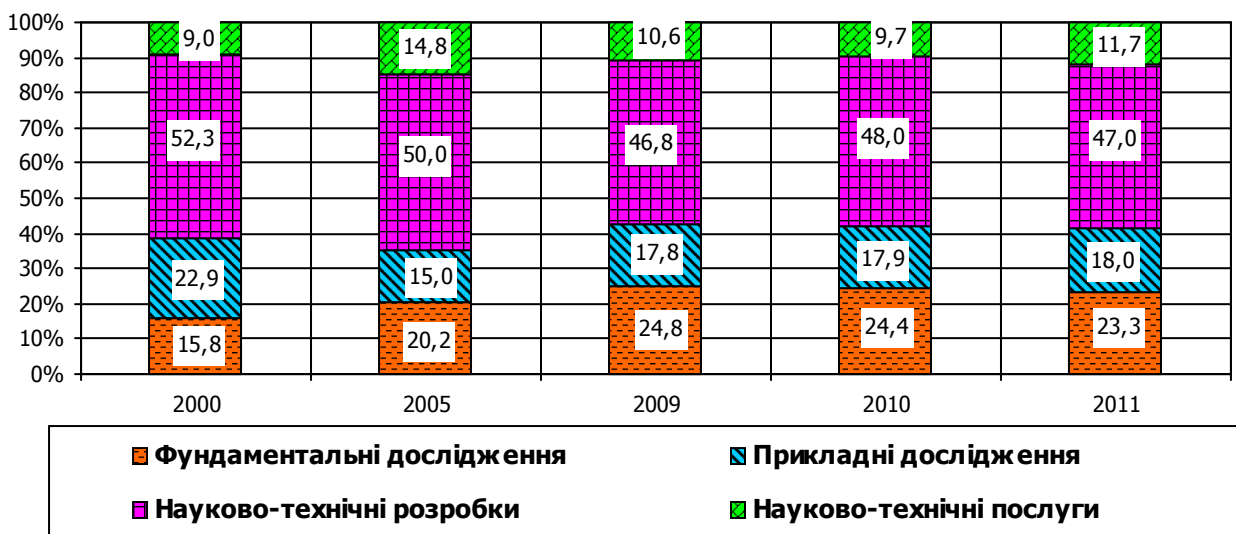

Рис. 3. Розподіл внутрішніх поточних витрат на наукові та науково-технічні роботи, виконані власними силами наукових організацій за видами робіт, % до загального обсягу
Розраховано автором на основі джерел [6-11]

У структурі фінансування науки повинні збалансовано взаємодіяти всі складові: фундаментальна наука, прикладні дослідження та розробки. Досвід розвинених країн визначає таке співвідношення між цими складовими, а саме: 15% – на фундаментальну науку, 25% – на прикладну науку, 60% – на розробки [3], що дозволяє більш ефективно використовувати результати ДіР в економіці. Сьогодні в Україні ця пропорція дещо порушена.

Підприємницький сектор на етапі фундаментальних досліджень не зацікавлений інвестувати кошти в ДіР через досить високий ризик втрати коштів, непередбачуваність процесу наукового пошуку, складність комерціалізації результатів науково-технічної діяльності тощо. Таким чином, значна фінансова підтримка фундаментальних досліджень повинна здійснюватися з боку держави.

Слід зауважити, що зацікавленість бізнес-сектору в інвестуванні значно підвищується по мірі наближення наукових розробок до стадії їх втілення у форму, придатну для використання у виробничій діяльності [2].

Найбільш витратними є науково-технічні розробки, саме тому значна частина коштів має бути спрямована на розробки.

З роками структура фінансування наукових та науково-технічних робіт за регіонами суттєво не змінюється (рис. 4). Наукові та науково-технічні роботи лише у Харківській, Київській областях та місті Києві фінансуються більше ніж на 50% від загального обсягу фінансування. Решта коштів розподіляється між іншими регіонами. Така ситуація пояснюється тим, що саме в Харківській області та місті Києві зосереджено найпотужніший науковий потенціал.

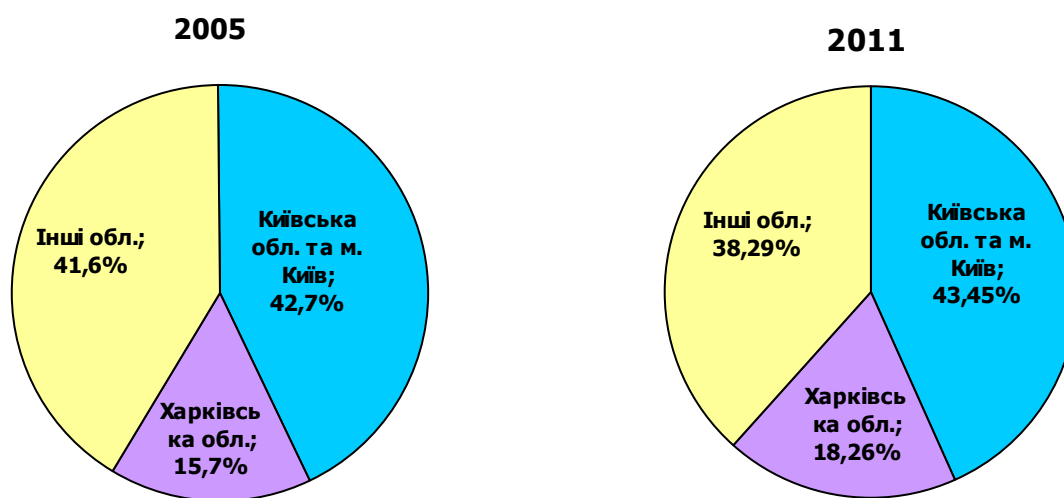

Рис. 4. Розподіл фінансування наукових та науково-технічних робіт за регіонами, % до загального обсягу
Розраховано автором на основі джерел [6-11]

Зокрема, у Харківській, Київській областях та місті Києві зосереджено 44% організацій, які виконують наукові та науково-технічні роботи. Відповідно до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» [13] в Україні створено 16 технопарків, з них 7 технопарків знаходяться у Києві.

Така ситуація свідчить про нерівномірний розподіл коштів на ДіР за регіонами та

значну їх концентрацію в кількох областях. Цей факт негативно впливає на інноваційний розвиток країни загалом.

Висновки. Виходячи з проведеного аналізу, сучасний стан фінансування науки в Україні є досить невтішним, оскільки спостерігається тенденція до зниження обсягів фінансування наукових та науково-технічних робіт порівняно із низкою країн світу, що свідчить про відставання України

ФІНАНСУВАННЯ НАУКИ

в інноваційному розвитку.

На даному етапі розвитку країни, окрім збільшення витрат бюджету на наукові дослідження і розробки, необхідно здійснювати пошук нових джерел фінансування наукових та науково-технічних робіт. Важливим кроком до фінансового забезпечення наукових досліджень в Україні є залучення та стимулювання бізнес-сектору в інноваційний процес. Також важливо залучати в процес інвестування ДіР фінансові ресурси банківського та небанківського сег-

мента фінансового ринку. Фінансові інститути, які беруть участь у фінансуванні ДіР, повинні отримувати додаткові стимули.

Отже, якщо держава не змінить свого ставлення до фінансового забезпечення наукових досліджень, вона і далі буде втрачати конкурентні позиції економіки. Недофінансування наукових досліджень призводить до витоку наукового потенціалу за кордон і переводить країну в розряд слабо-розвинених. Недооцінка ролі наукових досліджень гальмує розвиток України

Література

1. Булкін І.О. До питання визначення кількісного орієнтиру обсягу бюджетного фінансування науково-технічної діяльності в Україні / І. О. Булкін // Проблеми науки. – 2011. – № 6. – С. 2-10.
2. Юркевич О.М. Інноваційне спрямування інвестиційного потенціалу фінансових інститутів / О. М. Юркевич // Фінанси України. – 2010. – № 10. – С. 81-86.
3. Маліцький Б.А., Попович О.С., Соловйов В.П. та ін. Раціональне фінансування науки як передумова розбудови знаннєвого суспільства в Україні. – К.: Фенікс, 2004. – 32 с.
4. Маліцький Б.А. Прикладне наукознавство / Б.А. Маліцький. – К.: Фенікс, 2007. – 464 с.
5. Науковий та інноваційний потенціал України у міжнародних статистичних порівняннях: Монографія / Єгоров І.Ю., Жукович І.А., Рижкова Ю.О. – К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2010. – 156 с.
6. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: стат. зб. – К. : Держкомстат України, 2012. – 305 с.
7. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: стат. зб. – К. : Держкомстат України, 2010. – 347 с.
8. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: стат. зб. – К. : Держкомстат України, 2008. – 361 с.
9. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: стат. зб. – К. : Держкомстат України, 2006. – 362 с.
10. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: стат. зб. – К. : Держкомстат України, 2004. – 360 с.
11. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: стат. зб. – К. : Держкомстат України, 2002. – 625 с.
12. Яцишина І.В. Фінансування науки як ключова проблема інноваційного розвитку країни / І.В. Яцишина // Економічний простір. – 2010. – №38.
13. Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність» від 13.12.1991 р. № 1977-ХІІ.

Т.Б. Лебеда

СОСТОЯНИЕ ФИНАНСИРОВАНИЯ НАУЧНЫХ И НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКИХ РАБОТ В УКРАИНЕ: СТАТИСТИЧЕСКИЙ РАЗРЕЗ

Проанализированы современные тенденции финансирования научных и научно-технических работ в Украине на основе статистических данных. Выделены основные источники финансирования научных исследований. Исследовано распределение расходов на научные и научно-технические работы по их видам. Определены приоритетные регионы Украины, где сосредоточен основной объем финансирования научных и научно-технических работ.

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ В УМОВАХ КРИЗИ

Г.О. Бак,

Інститут світової економіки і міжнародних відносин
НАН України

Постановка проблеми. Економісти і науковці протягом тривалого часу намагалися зрозуміти, чому одні країни за відносно короткий час змогли досягнути значного економічного зростання, а інші, незважаючи на їхні прагнення, не отримали бажаного результату. Невдалі спроби деяких держав, що розвиваються, вийти на новий рівень розвитку пояснювалися загальноприйнятими аргументами: нестача ресурсів, численне населення, несприятливі кліматичні умови, недостатня інтеграція у світове господарство і т. д. Зазначалося, що в результаті цих та інших подібних факторів країни з низьким рівнем доходів не можуть досягти бажаного національного зростання. Однак економічний розвиток Японії, Швеції, Китаю та інших держав, для яких характерні перелічені ознаки, спростовують ці аргументи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх післякризових років у світовій економічній літературі з'являється все більше праць, де автори вказують на обов'язкову участь і роль держави у процесі регулювання, стабілізації і розвитку економіки, наголошуючи на тому, що, всупереч відомим теоріям розвитку світової економіки, національного зростання у країні можна досягнути тільки за умови активної участі державних органів, які забезпечують послідовність і своєчасність проведення необхідних реформ [1]. Впровадження методів протекціонізму на певному етапі виступає неодмінною умовою розвитку національної економіки, виокремлює роль держави у наданні пільг і матеріальної допомоги суб'єктам господарювання, які беруть участь у створенні і поширенні новітніх технологій, що знаходять своє відображення у несучих галузях нового укладу, в яких спостерігається найвища віддача. Тільки у такий спосіб сучасні держави з високим рівнем розвитку досягли економічного зростання.

На думку вчених, надання державної допомоги фінансовим та нефінансовим установам необхідне під час кризових явищ незалежно від стану державного бюджету країни. Наприклад, політика посиленого скорочення державних видатків в кризових умовах лише гальмує економіку США і Європи [2]. Але деякі вітчизняні автори [3], вивчаючи наслідки наданої підтримки транснаціональним корпораціям у кризовий і посткризовий період, зазначають, що антикризова державна допомога не завжди сприяє ефективному розвитку світової економіки.

Тому **метою статті** є вивчення впливу державної допомоги, наданої транснаціональним корпораціям, на розвиток світової економіки в цілому.

У період після кризи 2008–2009 рр. у багатьох розвинених дер-

Показано, що використання методів протекціонізму, поряд із іншими заходами активізації діяльності суб'єктів господарювання, виступає важливим інструментом санації підприємств та сприяє подоланню наслідків кризових явищ. Відображено стабільне зростання державних витрат на дослідження у прогресивних сферах господарювання на фоні скорочення надходжень до бюджетів багатьох країн у кризовий і посткризовий період. Визначено роль державного стимулювання у розвитку альтернативних джерел енергії.

Ключові слова: державна допомога, криза, нормативно-правове регулювання, прогресивні сфери діяльності, технологічний уклад, транснаціональна корпорація.

жахвах спостерігалось зменшення надходжень до бюджету і негативне сальдо платіжного балансу, проте уряди витрачали значні кошти і використовували різноманітні пільги з метою активізації діяльності суб'єктів господарювання, залучених у найбільш прогресивні сфери, в тому числі надавали значну допомогу транснаціональним корпораціям в обмін на виконання певних умов. Президент Франції Н. Саркозі на початку 2009 р. заявив про виділення 6,5 млрд. євро пільгових кредитів трьом найбільшим корпораціям автомобільної промисловості, якщо вони не скоротять виробничі потужності і не будуть переносити виробництво за кордон [4]. Такі заяви президента країни з високим рівнем розвитку суперечать поширенню загальноприйнятих ідей щодо активної інтеграції у світове господарство. Однак у випадку подолання наслідків глобальної кризи і відновлення конкурентоспроможних позицій на світовому ринку держави часто використовують методи протекціонізму, які здатні привести до санації вітчизняної промисловості і стабілізувати соціально-економічну ситуацію в країні. Наприклад, у Франції у галузі автомобілебудування залучено 10% працездатного населення [4].

Після світової кризи 2008 р. кількість нормативно-правових змін і прийнятих нових законів протекційного характеру збільшилася на 20% порівняно з докризовим періодом і в 2010 р. була вищою за останні десять років [5]. Якщо частка нормативно-правових змін протекційного характеру у докризовий період була незначною (10-15% від загальної кількості), то в посткризовий період вона становила третину усіх нормативно-правових нововведень. Суть протекційних змін, впроваджуваних у більшості розвинених країн у докризовий і післякризовий період, також є відмінною. Так, у 2006 р. понад одинадцять потужних індустриальних країн прийняли і розглядали до прийняття законопроекти, які обмежують доступ іноземних інвестицій у стратегічно важливі галузі. Наприклад, китайська енергетична корпорація China National Offshore Oil Corporation, не витримавши політичного тиску з боку США, відмовилася від купі-

влі нафтодобувної американської компанії Unocal. Реакцією на спроби найбільшого китайського виробника алюмінію Chinalco інвестувати 14 млрд. дол. в британсько-австралійську корпорацію Rio Tinto виявилася протекційна позиція уряду Австралії. Водночас тільки у період 2000-2003 рр. європейські, американські та японські корпорації побудували в Китаї 60 000 заводів. Близько половини експорту Китаю припадає на зарубіжні ТНК. Вже наприкінці 2008 р., за даними видання The Economist, сімнадцять країн великої двадцятки розглядали до прийняття 47 законопроектів протекційного характеру, які були спрямовані на обмеження торгівлі [6].

Відомо, що більша частина доходів великих транснаціональних корпорацій формується поза межами країни походження. Відповідно методи протекціонізму мали б виступати негативним явищем у господарській діяльності ТНК. Проте статистика рівня доходів 2 500 найбільших ТНК за останні десять років відображає протилежну ситуацію [5]. У докризовий період значне накопичення капіталу 2 500 потужних корпорацій світу відбувалося у 2003-2007 рр. Прибутки ТНК збільшилися з 500 млрд. дол. у 2003 р. до 1400 млрд. дол. у 2007-му. У 2005-2006 рр. число нормативно-правових змін протекційного характеру, прийнятих у всьому світі у докризовий період, було найвищим і становило 25 поправок щорічно. Рівень прибутків ТНК у 2007 р. і надалі продовжував зростати.

У період кризи 2008-2009 рр. число нормативно-правових змін, прийнятих у світі, значно збільшується. Пік запровадження правових змін протекційного характеру спостерігається у 2010 р., водночас починають зростати прибутки корпорацій. У 2011 р. вони перевищують найвищий рівень прибутків ТНК докризового періоду, тобто тих, які були отримані у 2007 р.

Провівши аналіз даної ситуації, можна дійти висновку, що з метою подолання наслідків глобальної кризи використання протекційних методів поряд з іншими методами активізації діяльності суб'єктів господарювання виступає важливим інструментом санації підприємств, а також сприяє подо-

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ланню наслідків кризових явищ.

Згідно з [1], крім проведення правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності ще однією умовою національного зростання країни є участь держави у стимулюванні розвитку новітніх технологій і активізації діяльності підприємств у несучих галузях нового технологічного укладу. Незважаючи на те, що багато країн у посткризовий період намагаються скоротити видатки, статистика державних витрат розвинених країн свідчить про суттєву матеріальну

підтримку прогресивних видів діяльності. Навіть з підписанням Підсумкової декларації у 2010 р. на саміті великої двадцятки в Торонто (Канада), де країни-учасниці дали зобов'язання зменшити витрати державного бюджету майже удвічі до 2013 р. [7], видатки урядів провідних країн світу на дослідження у прогресивних сферах діяльності, таких як розвиток альтернативних джерел енергії і нанотехнології (див. табл.), продовжували зростати.

Таблиця. Витрати на НДДКР у сфері відновних джерел енергії і нанотехнологій протягом 2004-2010 рр., млн. дол.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Середнє річне зростання за 2004-2010 рр., %
Державні замовлення на НДДКР у сфері відновних джерел енергії	1 100	1200	1300	1500	1 650	3 720	5 300	35,1
Наукові розробки корпорацій	3800	2 900	3 100	3300	3 700	3 700	3 300	-1,5
Державні замовлення на НДДКР у сфері нанотехнологій	3 739	4 200	4 651	6 126	6 904	7 253	7 763	13
ЄС	950	1 050	1 150	1 450	1 700	1 900	2 050	13
Японія	900	950	950	950	950	950	950	0,17
США	989	1 200	1 351	1 425	1 554	1 702	1 762	8,3
Інші країни	900	1 100	1 200	2 300	2 700	2 700	2 900	22

Узагальнено і розраховано автором на основі [8, 9].

У кризові і посткризові роки державні замовлення на проведення досліджень з метою розвитку відновлювальних джерел енергії збільшувалися з кожним роком, а в 2010 р. порівняно з 2009 р. зросли майже на 50%, тоді як витрати корпорацій у цій сфері зменшилися.

Особливо значним є зростання видатків урядів різних країн на НДДКР у сфері нанотехнологій. Майже всі розвинені країни показують щорічне збільшення витрачених коштів у цій галузі, навіть у кризовий і посткризовий період. У цей же час витрати транснаціональних корпорацій на наукові розробки з метою розвитку нанотехнологій у США, Німеччині, Франції, Південній Кореї, Швеції і Великій Британії зменшилися. Позитивна динаміка витрат ТНК спостерігалася тільки в Японії та Китаї. Незважаю-

чи на зменшення корпоративних видатків у посткризовий період, у світі спостерігається стабільне зростання витрачених коштів на розвиток нанотехнологій протягом останніх десяти років. Станом на 2011 р. ця сума сягає 65 млрд. дол.

Вибір проведення аналізу видатків урядів на нанотехнології та альтернативні джерела енергії здійснено не випадково. Загальновідомо, що нанотехнології відносять до ключових технологій нового укладу, а одним з видів альтернативних джерел енергії є сонячна енергія, яка належить до несучих галузей нового ТУ, інвестиції у розвиток якої з кожним роком стрімко зростають. Дослідження розвитку сонячної енергетики за допомогою державних коштів обумовлене ще і тим, що кожному тренду (вікова тенденція – подвоєний цикл Кондратьєва)

відповідає певний енергоресурс. У XIX ст. ним було кам'яне вугілля, а в XX ст. – нафта і газ. Поки що не виявлено, який вид енергії стане основним у XXI ст., однак сам факт включення сонячної енергетики до числа несучих галузей нового укладу дає шанс цьому виду енергії стати домінуючим у XXI ст.

Використання новітніх технологій, особливо нанотехнологій, відбувається досить повільно. Серед пояснень причин такої ситуації – неготовність суспільства їх прийняти. Очікується, що популяризація застосування нових технологій повинна відбутися після завершення структурної перебудови економік розвинених країн світу. Згідно з оцінками Наукового фонду США, у 2015 р. річний оборот ринку нанотехнологій становитиме 1–1,5 трлн. дол. Щоб досягнути цього результату, активізація міжнародних зв'язків є необхідною умовою. Можливо, тому вже у 2011 р. число змін нормативно-правової бази протекційного характеру у світі значно скоротилося. Швидше за все лібералізація міжнародних господарських зв'язків буде і надалі продовжуватися. Приблизно до 2015 р. шостий ТУ перейде у стадію зростання, і тому стрімкий розвиток передбачається у тих галузях, які становлять ядро ТУ.

Аналіз досвіду економічного розвитку багатьох розвинених держав вказує на те, що перспективи національного зростання залежать від видів діяльності, які лежать в основі структури економіки країни. Закономірно, що висока рентабельність спостерігається в інноваційних галузях народного господарства. Подальша технологічна модернізація випуску товарів і технологій у провідних сферах діяльності та можливість застосування ключових інновацій в інших галузях сприяють поглибленню спеціалізації країни на прогресивних і тому найбільш прибуткових сферах господарювання, що в результаті приводить до накопичення капіталу та до вищого рівня розвитку в цілому.

У періоди кризових явищ, коли прибутки ТНК падають та відповідно зменшуються приватні інвестиції у процес створення і впровадження новітніх технологій, уряди

багатьох держав збільшують витрати на наукові розробки, а також використовують різноманітні методи стимулювання з метою активізації діяльності суб'єктів господарювання у тих сферах, у яких протягом висхідної хвилі нового технологічного укладу очікуються надприбутки. Таким чином, формується база для оподаткування. Тобто участь держав у розвитку новітніх технологій, в першу чергу, полягає в формуванні бюджету в майбутньому, а також дозволяє реалізувати низку інших важливих цілей. Нанотехнології здатні найбільш повно проявити себе у таких сферах діяльності: сільське господарство, виробництво автомобілів та інших транспортних засобів, використання космічного простору, військова оборона і захист, створення нових матеріалів, виробництво енергії та її ефективне використання, екологічна стабільність, охорона здоров'я, комунікації і поширення інформації, створення інструментів та іншої некомунікативної електроніки [10]. Мета застосування нанотехнологій у перелічених видах діяльності – це реалізація суспільно-економічних завдань країн, формування військово-політичної стабільності, а також виконання міждержавних угод. Країни, які традиційно проявляють себе як світові інноваційні лідери (США, Японія і Німеччина), займають провідні позиції у сфері створення і застосування новітніх технологій. Поряд з ними, враховуючи зростаючі інвестиції країн, що розвиваються, значну активність у створенні і застосуванні нанотехнологій проявляють країни БРІКС. Більше того, майже всі перелічені сфери діяльності включені до переліку несучих галузей нового ТУ, результатом розвитку яких виступає зростаюча економічна віддача.

Включення військово-промислового комплексу до числа пріоритетних галузей економіки має відповідне підґрунтя. Державні замовлення на військову продукцію сприяють активізації ділових відносин і міжгалузевої кооперації як в середині країни, так і поза її межами, що набуває особливо важливого значення в період глобальної кризи. Світовий досвід вказує на те, що США остаточно подолали наслідки Великої депресії

у 30-х роках минулого століття тільки у період Другої світової війни. Відповідно до визначеної хронології циклічності економіко-технологічних парадигм III. Перес завершення п'ятої парадигми припадає на початок нового тисячоліття. Так, падіння акцій високотехнологічних компаній США у 2001 р. повинно було стати початком кризи, яка супроводжує зміну технологічних укладів. Але події 11 вересня 2001 р. стали причиною проголошення війни глобальному тероризму і сприяли нарощуванню продукції військово-промислового комплексу США. Американські корпорації Lockheed Martin Corp., Boeing, General Electric та інші протягом останніх десяти років постійно отримували дуже великі замовлення від уряду США на виробництво продукції військового призначення. В результаті це спричинило активізацію економічної діяльності в країні, і в такий спосіб державні закупівлі вплинули на зміщення великої технологічної хвилі на один цикл К. Жюгляра (7-11 років).

Подібна практика впливу державних закупівель на поживлення економічної активності була помічена у посткризовому 2009 р. У цей час у світі відбувся спалах епідемії грипу. Проводилася масова вакцинація населення, і тому багато держав здійснювали закупівлю медичних препаратів у боротьбі з цією недугою. Ця ситуація вплинула на активізацію діяльності у високотехнологічному секторі економіки, до якого належить фармацевтика, а також у суміжних з нею галузях. Оскільки за рівнем рентабельності ця галузь відіграє провідну роль серед усіх інших видів діяльності, потужні фармацевтичні корпорації отримали високі прибутки, а країни походження цих ТНК – значні відрахування до бюджету. Зазначимо, що у посткризовий період потужні фармацевтичні корпорації (більшість з яких розташовані на території США) щорічно звітували про накопичення капіталу.

Незважаючи на зменшення негативних наслідків глобальних криз, яких можна досягнути з участю державних закупівель, була висловлена думка про те, що антикризове державне регулювання негативно впливає на циклічний розвиток світової еконо-

міки [3]. Згладжуючи глибину криз, пов'язаних зі зміною економічних циклів, державна підтримка впливає на зниження зростання висхідної хвилі економічного циклу. В результаті помічено, що темпи економічного зростання у розвинених країнах протягом останніх 40 років поступово знижуються.

Нині у світі понад 50 країн впроваджують спеціальні програми з розвитку нанотехнологій і постійно збільшують обсяги інвестицій. Виділяють п'ятнадцять країн, які виступають основними інвесторами: США, Німеччина, Росія, Китай, Південна Корея, Японія, Велика Британія, Ізраїль, Канада, Австралія та ін. У більшості з них частка державних витрат у сфері нано науки і нанотехнологій перевищує 50% від загального обсягу фінансування НДДКР. Європейські країни у 2002-2006 рр. на розвиток нанотехнологій інвестували 1,3 млрд. євро, а до 2013 р. передбачений розмір витрат становитиме 3,5 млрд. євро.

У 2006 р. на розвиток нанотехнологій у Росії було виділено близько 200 млн. дол., а вже в 2007 р. розмір витрат становив більше 1 млрд. дол. Також у 2007 р. розроблено державну програму «Стратегія розвитку наноіндустрії». До неї залучено як науководслідні установи, так і промислові підприємства, серед найбільших з них Російська корпорація нанотехнологій (Роснанотех). Прогнозується, що кожного року державна допомога компанії становитиме приблизно 620 млн. дол. [11]. Активна участь багатьох держав світу була виявлена не тільки у розвитку нанотехнологій. Стрімкий розвиток альтернативної енергетики, зокрема сонячної, став можливим, в першу чергу, завдяки належній державній підтримці. У 2009 р. загальна допомога урядів різних країн у сфері створення і поширення відновлювальних джерел енергії склала 5,7 млрд. дол., з них 3,7 млрд. дол. становили витрати на наукові розробки.

Однією з причин здійснення інвестицій у розвиток сонячної енергетики стали зобов'язання багатьох країн у рамках міждержавних угод, зокрема Кіотського протоколу, скоротити світові викиди шкідливих речовин до 2050 р. майже вдвічі. В той же час

деякі держави переслідують інші завдання. Так, мета країн ЄС – до 2020 р. досягнути частки відновлювальних джерел енергії до 20% від загального обсягу енергопостачання. Станом на 2010 р. 85 держав мали чітко визначені цілі стосовно розвитку альтернативних джерел енергії, суть яких здебільшого полягала у досягненні частки відновлювальних джерел енергії до рівня 5–25% в загальному балансі енергопостачання терміном до 2020 р.

Для реалізації цієї мети багато країн світу використовували різні методи стимулювання розвитку «зеленої» енергетики. Одним з найпоширеніших шляхів державної підтримки у розвитку альтернативних джерел енергії є метод впровадження пільгових тарифів. У 2000 р. «зелені» тарифи працювали в 14 країнах, у 2005 р. – у 37, включаючи Китай, Бразилію, Південну Корею. До 2012 р. цей механізм застосовувався більш ніж у 50 державах. Саме завдяки допомозі урядів таких країн, як США, Німеччина, Франція, Південна Корея, Китай, Швеція тощо, за порівняно короткий період відбувся стрімкий розвиток у цій сфері.

Крім пільгового оподаткування і тарифікації, державна допомога надається корпораціям при проведенні операцій злиття з місцевими компаніями, залученими у сферу сонячної енергетики. Це дозволить ТНК брати активну участь у створенні кластерів в окремій країні. Також уряди країн сприяють міжнародній кооперації шляхом підписання рамкових угод про співробітництво. Наприклад, шведсько-китайський договір передбачає співпрацю в галузі енергозбереження та екологічної безпеки, а угода між ЄС і Китаєм спрямована на подолання бар'єрів з метою обміну інноваціями і сприяння виходу на ринок компаній країн-партнерів.

У 2011 р., коли ряд виробників сонячного устаткування в Європі – Solar Millennium, Conergy AG, Q-Cells, Phoenix Solar – заявили про банкрутство, багато європейських країн суттєво скоротили свої субвенції у сфері сонячної енергетики. Головними причинами вимирання конкурентів стали виробничі надпотужності Китаю та демпінгова торговельна політика цієї країни.

Насиченість галузі, що викликала банкрутство компаній, свідчить про етап зрілості. У більшості випадків державна підтримка надається на початковому етапі становлення галузі і тільки до певного часу. Тому процеси, що відбуваються сьогодні, є закономірними. Крім того, розвиток сонячної енергетики може спричинити знецінення інших енергоносіїв. З тринадцяти найбільших корпорацій у світі за величиною іноземних активів шість залучені у сферу видобутку нафти і газу та створення похідних продуктів [12]. Також деякі держави володіють значними запасами природних ресурсів або мають доступ до них. У такій ситуації популяризація іншого енергоносія може викликати спад у сфері, яка стабільно приносить прибутки.

Беручи до уваги те, що багато країн визначили цілі, які полягають у розвитку альтернативних джерел енергії, особливо сонячної, враховуючи необхідність виконання міждержавних угод, а також інші фактори (зростаючі потреби у світі на енергоносії, особливо в Азії, велику кількість енергії Сонця, отриману на поверхні цього регіону, значні виробничі потужності Китаю і державну підтримку цієї країни у сфері альтернативних джерел енергії), цілком ймовірно, що подальший розвиток сонячної енергетики буде відбуватися саме завдяки країнам Азії. Оскільки транснаціональні корпорації виступають засобами у реалізації економічної політики держав, уряди різних країн і надалі будуть надавати допомогу цим суб'єктам господарювання, особливо в умовах виникнення кризових явищ, пов'язаних з циклічністю розвитку економіки.

Висновки. Отже, орієнтуючись на інноваційні сфери господарювання, у яких спостерігається високий рівень прибутків, ТНК беруть участь у формуванні державного бюджету і створенні ВВП країни. Таким чином, ТНК впливають на інноваційний розвиток країни походження і формують її конкурентоспроможність на світових ринках. Виконання державних замовлень транснаціональними корпораціями в періоди завершення великих технологічних хвиль сприяє активізації економічних відносин як в середині країни походження

ТНК, так і за її межами. У такий спосіб високорозвинені держави за рахунок діяльності великих корпорацій можуть здійснювати зсув та деформацію технологічних укладів, а також зменшувати негативний вплив

глобальних криз. Крім того, завдяки методам державного стимулювання формуються умови для розвитку нових сфер діяльності, а саме, використання нового виду енергії.

Література

1. Райнерт Э.С. Как богатые страны стали богатыми и почему бедные остаются бедными: Пер. з англ. Н. Автономовой / Под ред. В. Автомова. – М.: Изд-во ГУ ВШЭ, 2011. – 384 с.
2. Нобелівський лауреат: відновлення після кризи 2008 р. так і не відбулося. –http://news.dt.ua/ECONOMICS/nobelivskiy_laureat_vidnovlennya_pislya_krizi
3. Сухоруков А. Теоретичні передумови деформації економічних циклів / Сухоруков А.І. // Стратегічна панорама. – Вип. 1(38). – 2010. – С. 91–107.
4. Гусев Д. Президент Николя Саркози спасает французский автопром. – 2009. – http://www.rfi.fr/acturu/articles/110/article_2472.asp
5. World Investment Report 2012. – UNCTAD, Geneva. – 2012. – http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2012_embargoed_en.pdf
6. Кузнецов О.В. Имперский синдром Китая / Зб. наук. праць. Вип. 59. – К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2008. – 259 с.
7. Итоги саммита G20 в Торонто. – <http://inosmi.ru/usa/20100628/160912223.html>
8. Mihail C. Roco / The long view of nanotechnology development: the National Nanotechnology Initiative at 10 years. – <http://www.nsf.gov/crssprgm/nano/reports>
9. Technology and Innovation Report 2011 / Powering Development with Renewable Energy Technology // UNCTAD. – 2011. – 179 p.
10. Global R&D Funding Forecast: Engaging the Global Researcher. –<http://www.rdmag.com/Featured-Articles/2011/12/2012-Global-RD>
11. Таланчук П. Становлення й розвиток нанотехнологій у світі і в Україні: використання інтелектуального капіталу, тенденції розвитку / П. Таланчук, В. Малишев // Університет "Україна". – 2009. – № 10–11. – С. 3–5.
12. The world's top 100 non-financial TNCs, ranked by foreign assets, 2011. – <http://unctad.org/en/Pages/DIAE/World%20Investment%20Report/Annex-Tables.aspx>

Г.А. Бак

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОДДЕРЖКА ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫХ КОРПОРАЦИЙ В УСЛОВИЯХ КРИЗИСА

Показано, что использование методов протекционизма, наряду с другими мерами активизации деятельности субъектов экономики, выступает важным инструментом санации предприятий, а также способствует преодолению последствий кризисов. Отображено стабильный рост государственных расходов на исследования в прогрессивных сферах экономики на фоне сокращения поступлений в бюджеты многих стран в кризисный и посткризисный период. Определена роль государственного стимулирования в развитии альтернативных источников энергии.

УДК 378 (447):33

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПІДТРИМКИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

С.Г. Натрошвілі, канд. екон. наук,
Київський національний університет технологій та дизайну

Показано значення інноваційної діяльності установ вищої освіти.

Визначено причини гальмування інноваційної активності у сфері вищої освіти. Запропоновано заходи щодо організації державної підтримки інноваційної діяльності установ вищої освіти.

Ключові слова: інноваційна діяльність, державна політика, установи вищої освіти, якість освітніх послуг.

Постановка проблеми. Відсутність єдиної стратегії формування та реалізації державної інноваційної політики призводить до гальмування інноваційного потенціалу вищих навчальних закладів.

Про переважно екстенсивний характер інноваційних процесів у сфері вищої освіти свідчить те, що у освітньому процесі використовуються в основному науково-технічні надбання та обладнання, що освоєні у попередні роки. Такий тип інноваційного розвитку має досить вузькі межі і не дає можливості підтримувати конкурентоспроможність освітніх установ протягом тривалого часу.

Тому актуальним завданням сьогодення є розробка та впровадження в практику державного управління реалістичних механізмів підтримки високоефективної інноваційної діяльності вищих навчальних закладів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У наукових працях про необхідність переорієнтації вищих навчальних закладів на інноваційну модель розвитку йдеться багато. Наголошується на необхідності поєднання ринкових і державних важелів стимулювання розвитку вищої освіти, запровадження механізмів довгострокового кредитування, використання інноваційного потенціалу, механізмів податкового стимулювання тощо [1–7]. Напрацьована правова база у складі законів України Про наукову і науково-технічну діяльність, Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки, Про інноваційну діяльність, Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій. Разом з тим вплив інновацій на економічний розвиток країни та розвиток вищої освіти майже не відчувається [8].

Відтак, мають бути розроблені конкретні рекомендації з питань організації державної підтримки інноваційної діяльності вищих навчальних закладів.

Мета статті – викласти результати досліджень з питань організації державної підтримки інноваційної діяльності установ вищої освіти в умовах посткризового розвитку.

Основна причина інноваційної відсталості сфери вищої освіти – неправочинна економічна ідеологія держави стосовно інноваційних та виробничих процесів.

Інноваційна політика – це складна система явищ і відносин, що вибудовується на основі науково-технічної політики. Головне функціональне призначення останньої полягає у продукуванні нового знання, розробці наукової ідеї. У виробничому процесі знання може виконувати свою інноваційну функцію на рівні винаходів та інших науково-технічних розробок, які раніше не використовувались у виробництві. Ефективна науково-технічна діяльність можлива лише за умови тісного взаємозв'язку науки,

техніки, виробництва та сфери споживання. Отже, без врахування особливостей розвитку споживчого сектору економіки вирішити проблему інноваційного забезпечення усієї економічної системи неможливо. Принципово нову продукцію лише тоді можна назвати інноваційною, якщо знайдеться споживач, який погодиться її придбати [1].

Виходячи з типу стратегії інноваційного розвитку, найбільш відповідного конкретним соціально-економічним умовам і змісту інноваційної політики, держава повинна опрацювати систему заходів прогностичного характеру як у межах єдиного господарського комплексу країни в цілому, так і секторі вищої освіти зокрема. Найбільшу віддачу від прогнозування можна одержати при виділенні однакових етапів науково-технічного і економічного розвитку за часовими параметрами: довгостроковими (15–20 років), середньостроковими (7–10 років) і короткостроковими (3–5 років). У своїй основі такі прогнози покликані відобразити потенційні можливості реального впровадження нових технологій у виробництво й оцінку їх економічної ефективності.

Одна з центральних проблем – раціональне фінансування науково-технічних та інноваційних програм. Як свідчить практика, вона може задовільно вирішуватись лише у комплексі з іншими заходами інноваційних трансформацій вищої освіти. Основними джерелами фінансового забезпечення інноваційних процесів вищої освіти в економічно розвинених країнах є приватні та державні ресурси, причому, у фінансуванні нововведень часто зберігаються приблизно однакові пропорції між першими й другими. Завдяки такій практиці створюються надійні та гнучкі фонди, що забезпечує розвиток вищих навчальних закладів. Для фінансування інноваційної діяльності у споживчому секторі вищої освіти використовуються такі джерела:

- фінансові ресурси, утворені за рахунок власних та прирівняних до них коштів корпоративних структур. До них належать закріплені доходи (прибуток від реалізації товарної продукції, науково-технічної продукції, будівельно-монтажних робіт, фінансових операцій та ін.); амортизаційні відрахування, виручка від реалізації майна, цільові та інші види надходжень;

- фінансові ресурси, мобілізовані на фінансовому ринку; кредитні інвестиції; фінансовий лізинг; кошти наукових фондів; спонсорські кошти;

- фінансові ресурси, які надходять з державного бюджету;

- фінансові ресурси, які надходять від приватних замовників.

Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку вищої освіти необхідний для стійкого економічного зростання держави, тому він має базуватися на системі, яка безперервно продукує і формує фактори, що сприяють розвитку вищих навчальних закладів на інноваційній основі. Серед таких суспільних факторів – рівень знань, потрібний для розв'язання суспільних проблем; наявність і доступність інноваційних ресурсів, що спрямовуються у сферу вищої освіти; сфера, суб'єкти й об'єкти інноваційної активності; інноваційний клімат як комплекс соціально-економічних, правових інституцій, що підтримують інноваційну діяльність установ вищої освіти; інноваційне підприємництво як сполучна ланка між інноваціями і сферами суспільного виробництва та споживання [2].

Необхідно взяти до уваги, що кінцевою метою державної інноваційної політики є поліпшення якості життя широких верств населення, забезпечення єдиних соціальних стандартів на всій території України. При цьому якість життя є результатом дії цілої низки об'єктивних та суб'єктивних чинників загальнонаціонального та регіонального характеру, що вимірюється кількістю і якістю благ, які людина може придбати за свої доходи. Йдеться, у першу чергу, про найнеобхідніші соціальні блага, які внесено до так званого мінімального споживчого кошика.

Основою стратегії підтримки інноваційного розвитку вищої освіти економіки має бути прискорений розвиток сучасних освітніх технологій, а також галузей і територіальних кластерів (територіально-виробничих комплексів, технопарків і технополісів), де ці технології розвиваються.

Одним із таких стратегічних напрямів є прискорений розвиток інформаційних технологій. Сфера вищої освіти України має значний потенціал щодо розробки та продажу програмного забезпечення і може діяти за прикладом Ірландії, яка залучила мі-

льярдні інвестиції комп'ютерних компаній США під свої розробки. Для подібного прориву потрібне поєднання зусиль держави, установ вищої освіти і комп'ютерних компаній України. Слід розглянути можливості власного шляху розвитку програмного забезпечення, щоб позбавитися залежності від монополістів на цьому ринку і скласти їм конкуренцію [3].

Інший стратегічний напрям – проведення установами вищої освіти досліджень з проектування наукоємних споживчих товарів. Перспективу тут має продукція машинобудування: виробництво побутової техніки, автобусів, автомобілебудування, сільськогосподарське машинобудування, окремі виробництва електронної техніки та засобів зв'язку. Опорними високотехнологічними галузями є авіабудування (Україна входить у п'ятірку країн з новими технологіями в цій галузі) та суднобудування (Україна будує різні види суден, зокрема танкери, попит на які з боку європейських перевізників зростає). У хімічній і нафтохімічній промисловості існують перспективи нарощування виробництва конкурентоспроможних за ціною і якістю мінеральних добрив та хімічних засобів захисту рослин, високоєфективних коагулянтів і флокулянтів для очищення природних і стічних вод, синтетичного корду, полімерів та виробів із них, магнітних стрічок та рентгенівської плівки на лавсановій основі, товарів побутової хімії, автомобільних шин і гумотехнічних виробів, зокрема важкозаймистих конвеєрних стрічок [4].

У «Загальнодержавній комплексній програмі розвитку високих наукоємних технологій», затвердженій Законом України від 9 квітня 2004 р., поставлено завдання зміни структури промисловості за технологічними укладами. Передбачено збільшення до 2013 р. обсягів виробництва п'ятого технологічного укладу до 12%, шостого укладу – до 3% та збільшення частки високотехнологічної продукції в експорті до 20%. У будь-якому випадку вказані інноваційні трансформації мають здійснюватися з залученням сектору вищої освіти («вузівська наука»), який є провідним за основними показниками науково-технічного та інтелектуального потенціалу.

Інвестиції у сфері вищої освіти мають спрямовуватися на розвиток інформацій-

но-комунікаційних технологій навчання студентів та слухачів. Впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують подальше вдосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві, визначено у низці програмних документів як один із пріоритетів розвитку вищої освіти [5]. Напрями інвестування, що спрямовані на дальший розвиток інформаційно-комунікаційних технологій у сфері вищої освіти, такі:

- забезпечення поступової інформатизації системи вищої освіти для задоволення освітніх інформаційних і комунікаційних потреб студентів та інших учасників навчально-виховного процесу;
- запровадження дистанційного навчання із застосуванням у навчальному процесі та бібліотечній справі інформаційно-комунікаційних технологій поряд з традиційними засобами;
- розроблення індивідуальних модульних навчальних програм різних рівнів складності залежно від конкретних потреб, а також випуск електронних підручників;
- створення індустрії сучасних засобів навчання, що відповідають світовому науково-технічному рівню і є важливою передумовою реалізації ефективних стратегій досягнення цілей освіти.

Розробляючи програми активізації інвестиційного забезпечення розвитку сфери вищої освіти, необхідно враховувати виклики посткризового періоду, а також особливості переходу економіки України на постіндустріальну модель. Зокрема, при формуванні моделі інвестиційного забезпечення розвитку сфери вищої освіти слід враховувати її адаптованість до динамічних змін кон'юнктури попиту та пропозиції (перш за все на ринку праці), а також забезпечення підготовки робочої сили належної якості та в достатній кількості.

З іншого боку, подальший розвиток системи вищої освіти вимагає значних інвестицій, які мають акумулюватися за рахунок усіх можливих джерел і освоюватися з урахуванням конкретної специфіки проекту. Необхідно орієнтуватися перш за все на зміцнення навчально-матеріальної бази, здійснити повну комп'ютеризацію навчаль-

них закладів, впровадити сучасні інформаційні технології, забезпечити ефективну підготовку та підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, запровадити нові економічні та управлінські механізми розвитку освіти. Усі ці проблеми потребують першочергового розв'язання.

Треба також усвідомлювати, що інноваційний розвиток вищої освіти передбачає не лише зростання обсягу наданих послуг, а передусім зміцнення конкурентоспроможності цих послуг за рахунок використання нових знань і реалізації всіх можливостей інноваційного потенціалу країни. З одного боку, освоєння українським бізнесом нових знань в економіко-організаційній сфері, розбудова нових ефективних ринкових взаємовідносин, а також активізація інвестиційних процесів безумовно відіграли прогресивну роль як чинники зазначеного економічного зростання. З іншого боку, на цьому етапі визначальними залишилися екстенсивні фактори економічного розвитку, зокрема, зростання внутрішнього і зовнішнього попиту на українську продукцію, в тому числі і на так звану продукцію народного споживання. Наприклад, значне прискорення темпів зростання експорту в 2003 р., що стало практично визначальним чинником економічного розвитку держави, на жаль, було пов'язане не з підвищенням конкурентоспроможності чи технологічного рівня вітчизняних товарів, а обумовлене насамперед поліпшенням зовнішньоекономічної кон'юнктури та ревальвацією євро щодо долара США [6]. Ця обставина сприяла збільшенню цінової конкурентоспроможності невибагливої української продукції на світовому ринку. Частка ж України у світовому обсязі торгівлі високотехнологічною, наукоємною продукцією поки що залишається дуже незначною.

Завдання вищої освіти – забезпечення підготовки фахівців, які вміють працювати творчо, креативно, ініціативно, з використанням сучасних технологій.

Взагалі сфера послуг, у тому числі і сектор освітніх послуг, в Україні недостатньо розвинена. Незважаючи на деяке зростання частки сфери послуг у ВВП (з 17% у 2001 р. до майже 26% у 2009 р.), вона ще не відповідає рівню розвинених економік, у яких цей показник знаходиться біля позначки у 70%.

Вищі навчальні заклади можуть активізувати свою діяльність, пропонуючи ринку якісні послуги з проведення конференцій, виконання прикладних досліджень, комплексної підготовки та перепідготовки фахівців з урахуванням запитів конкретного роботодавця, організації інформаційно-аналітичного та науково-прикладного забезпечення бізнесових процесів. Значною є ніша щодо створення так званих корпоративних університетів [7].

Слід розуміти, що інновації, вкладені у розвиток сфери вищої освіти, спрямовуються на здійснення різних проектів, що забезпечують різні напрями функціонування вищих навчальних закладів, а також об'єктів відповідної інфраструктури. Особливістю інноваційної діяльності у сфері вищої освіти є необхідність закупівлі наукового та навчального обладнання, модернізації науково-педагогічної бази, здійснення витрат на підготовку та підвищення кваліфікації кадрів та ін., тобто здійснення інвестицій, які можуть дати економічну віддачу (окупитися) через строки, що значно перевищують середні в економіці, або навіть зовсім не окупитися. З цього випливає, що інвестиції у сфері вищої освіти априорі не можуть бути конкурентоспроможними (звичайно, якщо йдеться про створення класичних технологій вищої освіти, а не псевдоосвіти). Вирішити цю проблему може лише держава в рамках реалізації державної соціально-економічної політики шляхом надання пільг і преференцій для інвесторів, які реалізують освітні проекти. Наголошуємо, що пільги має отримувати не заклад, який реалізує інвестиції, а саме інвестор, тобто суб'єкт економічних відносин, який надав інвестиційний ресурс (це може бути вищий навчальний заклад, громадська організація студентів, корпоративна структура, промислове підприємство, іноземний інвестор, орган місцевого самоврядування тощо). Лише в такому разі проблему «непривабливості» освітніх інновацій з точки зору вільного ринку може бути вирішено (оскільки завдяки пільгам «компенсуються» певні «недоліки» таких інновацій).

Висновки і пропозиції. Загальна модель організації інноваційного процесу у сфері вищої освіти має бути побудована з враху-

ванням пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку вищої освіти. Серед таких напрямів державної підтримки першочерговими є:

- постійне підвищення якості вищої освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу;
  - забезпечення економічних і соціальних гарантій для професійної самореалізації педагогічних, науково-педагогічних працівників, підвищення їх соціального статусу;
  - органічне поєднання освіти і науки;
  - впровадження освітніх інновацій, інформаційних технологій;
  - створення індустрії сучасних засобів навчання і виховання, повне забезпечення ними вищих навчальних закладів;
  - переорієнтація функціонування ринку освітніх послуг на основі належного науково-методичного забезпечення;
  - інтеграція вітчизняної вищої освіти до європейського та світового освітніх просторів.
- Відтак, нова модель організації та державної підтримки інноваційної діяльності у сфері вищої освіти має передбачати:
- визначення державного фінансування

та інвестування вищої освіти як пріоритетного напрямку видатків бюджету;

- формування багатоканальної системи інвестиційного забезпечення вищої освіти;
- повноцінне фінансування державою здобуття вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах у обсязі, визначеному державними стандартами;
- стимулювання інвестицій юридичних і фізичних осіб у розвиток вищої освіти;
- визначення пріоритетних напрямів інвестування вищої освіти і концентрація фінансових ресурсів для їх реалізації;
- забезпечення ефективного використання коштів на функціонування та розвиток вищої освіти.

Підтримка інноваційного процесу у сфері вищої освіти має ґрунтуватися на реалізації прогресивних управлінських технологій, в тому числі механізмів державно-приватного партнерства, апробованих у розвинених країнах.

У подальшому мають бути розроблені методики програмно-цільового планування інноваційних проектів у сфері вищої освіти з урахуванням пріоритетних завдань державної соціально-економічної політики.

Література

1. Україна у вимірі економіки знань / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця. – К.: Основа, 2006. – 592 с.
2. Боголіб Т.М. Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в трансформаційний період. – К., 2006. – 324 с.
3. Инновационная политика высшего учебного заведения / Под ред. докт. экон. наук Р.Н. Федосовой. – М.: Экономика, 2006. – 178 с.
4. Економіка вищої освіти України: тенденції та механізм розвитку / За ред. акад. НАПНУ В.П. Андрущенко. – К.: Педагогічна преса, 2006. – 208 с.
5. Повышение качества высшего образования и Болонский процесс / В.А. Трайнев, С.С. Мкртчян, А.Я. Савельев. – М.: Дашков и К., 2010. – 392 с.
6. Коровський А.В. Еволюція людського фактора економіки та проблеми його формування: Монографія. – К.: КНЕУ, 2004. – 184 с.
7. Економічні аспекти проблем розвитку вищої освіти в Україні: Монографія / За ред. чл.-кор. НАПНУ І.М. Грищенка. – Хмельницький: ХНУ, 2010. – 478 с.
8. Захарін С.В. Інвестиційне забезпечення інноваційно-технологічного розвитку економіки: Монографія. – К.: КНУТД, 2011. – 344 с.

С.Г. Натрошвили

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА ПОДДЕРЖКИ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧРЕЖДЕНИЙ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Показано значение инновационной деятельности учреждений высшего образования. Определены причины сворачивания инновационной активности в сфере высшего образования. Сформулированы предложения по организации государственной поддержки инновационной деятельности учреждений высшего образования.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

М.В. Волосюк, канд. екон. наук,

Національний університет кораблебудування ім. адм. Макарова

Постановка проблеми. Економічне зростання України визначається як законами ринку, так і об'єктивними умовами його регулювання, де провідну роль відіграє держава. Державна економічна політика сьогодення ґрунтується на принциповому усвідомленні, що підвищення конкурентоспроможності агропромислової продукції можливе лише за умови технологічного переоснащення комплексу та перетворення його на ефективний сектор економіки. Звідси все більшої актуальності набуває основна ідея Концепції науково-технічного розвитку галузей агропромислового виробництва України – створення конкурентоспроможного агропромислового комплексу, здатного в умовах глобалізації вирішувати головні завдання соціально-економічного розвитку суспільства та утвердження України як високотехнологічної держави [1]. Тому завдання органів державної влади полягає у реалізації цієї ідеї через агропромислову політику, що базується на підвищенні ролі наукових та технологічних факторів у подоланні кризових явищ галузей агропромислового виробництва, забезпеченні їхнього економічного зростання, переведенні галузей агропромислового виробництва на інноваційну модель розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що з боку держави приділялося достатньо уваги інноваційному розвитку галузей економіки. Правовою основою формування та реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності є Конституція України [2], Закони України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [3], «Про інноваційну діяльність» [4], «Про наукову та науково-технічну експертизу» [5], «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» [6], Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України [7]. Крім того, велика кількість наукових публікацій [23–27] щодо інноваційної моделі розвитку економіки висвітлює аналіз нормативних документів з конкретних напрямів інноваційного процесу.

Мета статті – зробити системну оцінку нормативно-правового забезпечення інноваційного розвитку агропромислового комплексу України та надати рекомендації щодо напрямів його вдосконалення.

Основними правовими документами, що визначили інноваційну спроможність агропромислового комплексу, стали Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [8], в якому одним із стратегічних напрямів визначено технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу на період до 2021 року «Про державну підтримку сільського господарства України» [9], «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» [10], де метою державної аграрної політики є перетворення аграрного сектору на високоефективний, конкурентоспро-

Проаналізовано нормативно-правову базу інноваційного розвитку агропромислового комплексу України.

Вказано на необхідність подальшого вдосконалення нормативно-правового забезпечення цієї сфери.

Ключові слова: *нормативно-правова база, інноваційний розвиток АПК, агропромислова політика, нормативно-правове забезпечення.*

можний на внутрішньому та зовнішньому ринках сектор економіки держави. Для досягнення цієї мети в Законі [10] зазначено першочергові заходи:

- поліпшення наукового забезпечення розвитку аграрного сектору;
- сприяння впровадженню ресурсозберігаючих, безпечних та екологічно чистих технологій виробництва сільськогосподарської продукції та продовольства;
- розвиток довготермінового кредитування інноваційних проектів;
- створення умов для технічного переоснащення заводів сільськогосподарського машинобудування з метою випуску техніки, яка забезпечуватиме впровадження сучасних, високопродуктивних та ресурсозберігаючих технологій в агропромислове виробництво;
- переоснащення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств шляхом удосконалення довготермінового кредитування.

Крім цього, правовою основою формування та реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності є Закон України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» [11], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року» [12], «Про нормативно-правові акти щодо забезпечення реалізації Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» [13], «Про затвердження Порядку державної реєстрації інноваційних проектів і ведення Державного реєстру інноваційних проектів» [14], «Про премію Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій» [15], «Про затвердження Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009–2013 роки» [16], де, між іншим, зазначено, що оптимальним варіантом розбудови інноваційної інфраструктури є розвиток виробничо-технологічної підсистеми із створенням окремих найважливіших елементів інших підсистем, що сприятиме створенню умов для прискореного впровадження інновацій навіть за обмеженого бюджетного фінансування.

Розв'язання проблем інноваційного розвитку агропромислового комплексу щодо підви-

щення конкурентоспроможності вітчизняної продукції потребує забезпечення координації діяльності органів виконавчої влади, громадських та наукових інституцій, що є можливим в рамках окремої програми розвитку АПК або регіонів, а також засобами територіального чи галузевого управління. Тому Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію розвитку національної інноваційної системи [17], яка передбачає комплекс заходів зі збалансованого розвитку усіх підсистем національної інноваційної системи, підтримки інноваційної активності вітчизняних суб'єктів господарювання на всіх стадіях інноваційного процесу, стимулювання попиту на результати наукових досліджень і розробок, кваліфікований персонал, створення сприятливих умов для виробництва інноваційної продукції з високим рівнем доданої вартості.

У проекті Закону «Про продовольчу безпеку України» [18] одним із основних завдань є сприяння динамічному розвитку всіх галузей аграрного сектору економіки України, підтримання високого рівня їх конкурентоспроможності, впровадження інноваційних технологій, які включають біо- та нанотехнології, технології органічного виробництва харчових продуктів і продовольчої сировини, виробництво збагачених, дієтичних і функціональних харчових продуктів; створення та впровадження нових технологій глибокої і комплексної переробки продовольчої сировини, методів зберігання і транспортування сільськогосподарської сировини і харчових продуктів; активізація інноваційної діяльності в галузях продовольчого комплексу.

Для виконання поставлених завдань законодавчими актами визначається інструментарій для реалізації інноваційної діяльності, в тому числі в АПК. Було затверджено Методику проведення експертизи стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності та середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня [19]. Міністерством аграрної політики визначено порядок конкурсного відбору інвестиційних проектів, спрямованих на реалізацію інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції [20].

Постановою Кабінету Міністрів України від 12 березня 2012 р. затверджено середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2012–2016 роки, одним з яких є технологічне оновлення та розвиток агропромислового comple-

косу [21]: розроблення та впровадження технологій адаптивного ґрунтоохоронного землеробства, виробництва, зберігання і переробки високоякісної рослинницької продукції, технологічне оновлення виробництва продукції скотарства та свинарства, розроблення та впровадження технологій створення високопродуктивних альтернативних джерел для отримання пального, новітніх біотехнологій у рослинництві, тваринництві та ветеринарії, виробництві продуктів дитячого та дієтичного харчування.

Серед нормативно-правових актів, що стосуються інноваційного розвитку АПК, слід відмітити Концепцію науково-технічного розвитку галузей агропромислового виробництва України [1], яка визначає науково-технологічний та інноваційний розвиток невід'ємною складовою широкого комплексу національних інтересів держави щодо науково-технічного розвитку галузей агропромислового виробництва, оскільки реальну незалежність і безпеку мають лише країни, здатні забезпечити ефективне використання нових знань. Тому однією з основ цієї Концепції є віднесення збереження, примноження та підвищення якості науково-технічного потенціалу агропромислового виробництва до пріоритетних національних інтересів України.

Система формування і реалізації державних пріоритетів у сфері аграрної науки та технологій потребує вдосконалення. В її основу має бути покладено принципи відповідності основних напрямів науково-технологічного розвитку галузей агропромислового виробництва головним проблемам та перспективам розвитку суспільства, попиту наукоємної продукції на вітчизняному і світовому ринках. Необхідно забезпечити комплексний підхід до підтримки відповідних напрямів науки і техніки, який передбачає фінансування державою прикладних досліджень, а також створення та впровадження ринкових науково-технологічних інновацій у сфері пріоритетних прикладних досліджень.

Серед нормативно-правового забезпечення інноваційного розвитку овочівництва слід відмітити розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку овочівництва та переробної галузі до 2020 року» (проект) [22], що передбачає надання підтримки з боку держави овочівництву для виходу з кризового стану науковим дослідженням, інформаційній та інноваційно-інвестиційній моделі розвитку

галузі в умовах сприятливого зовнішнього середовища.

Вищезазначені нормативно-правові акти знаходяться в стадії постійної розробки, однак мають формальний характер. Викликає занепокоєння бажання урядових службовців, яке виникає періодично після чергової ротації кадрів, ініціювати розробку нормативно-правових документів щодо стимулювання інноваційної моделі розвитку галузей агропромислового виробництва без попереднього моніторингу цього питання і, що найголовніше, їхнє небажання нести відповідальність за дотримання вже прийнятих регламентів. Головна особливість системи стимулювання науково-технічної та інноваційної діяльності в АПК України полягає в її складності та динамічності, що вимагає втілення багаторівневої концепції формування.

В умовах загальної економічної кризи, складовою частиною якої є криза продовольча, питанню інноваційної діяльності в АПК надається вагоме значення [23].

Проголошений курс керівництва країни на інноваційний розвиток економіки вимагає фахівців-професіоналів для його реалізації і у сфері управління інноваційними процесами в АПК. Досвід сьогодення показує, що розвиток наміченого курсу стримує відсутність інноваційного мислення та інноваційної культури в суспільстві, а також брак сучасних креативних знань [24]. Особливе занепокоєння викликає неадекватність наявних знань керівників агропромислових підприємств викликам глобальної економіки.

Але незважаючи на це, можна констатувати, що сьогодні в державі відбулися позитивні зміни в плані тісної інтеграції науки і агропромислового виробництва.

Науковці вважають [25], що стратегічні завдання з нормативно-правового забезпечення інноваційного розвитку слід вирішувати в такий спосіб:

- опрацювати наше законодавство на предмет його гармонізації – зробити аналіз існуючих у ньому вад та надати пропозиції з їх усунення, запропонувати конкретні заходи щодо вдосконалення та взаємоузгодження законів України;
- розпочати реформування конкретних законодавчих актів у сфері науки, освіти, економічної конкуренції;
- реформувати спеціальне законодавство (в нашому випадку у сфері інноваційного розвитку АПК).

Для цього необхідно запровадити автоматизовану аналітично-інформаційну систему оброблення й аналізу як чинного, так і нового законодавства [25]. Проте автор статті зауважує, що на сьогодні й досі немає єдиної структури, яка б налагодила автоматизовану аналітично-інформаційну систему обробки законодавства у сфері науки, інновацій та інвестицій у галузях агропромислового комплексу.

Цілком логічним є зосередження у центральному органі виконавчої влади з питань освіти і науки, молоді та спорту основних функцій, що пов'язані з науковою та інноваційною діяльністю, оскільки ці сфери тісно взаємопов'язані між собою. Поєднання в одному центральному органі виконавчої влади координуючих функцій в інноваційній сфері відповідає досвіду країн Євросоюзу [26]. На думку автора статті, організацію реформування законодавства у сфері науки, інновацій та інвестицій в галузях агропромислового комплексу слід здійснювати на конкурсній основі. Тобто має бути конкурс тих установ або колективів, від яких обиратимуться розробники-професіонали в даній сфері, які запропонують найприйнятніші результати своєї праці.

В Україні діють близько 200 законодавчих, нормативно-правових актів та різноманітних відомчих документів, що регламентують інноваційну діяльність. Проте

відсутність сформованого системного підходу, науково-обґрунтованих концептуальних засад, визначених структурованих цілей державної інноваційної політики не компенсується збільшенням кількості законодавчих і нормативно-правових актів, численними змінами та доповненнями до них. Саме тому доцільним є пропозиція щодо систематизації чинного законодавства, яке регулює суспільні відносини у сфері інноваційної діяльності, і розробка Інноваційного кодексу [27].

Висновки. Для забезпечення ефективності інноваційного розвитку АПК необхідно упорядкувати наявну систему законодавства та доповнити її цілою низкою документів, які б регламентували та забезпечували створення інноваційної інфраструктури, розвиток трансферу технологій, високотехнологічного виробництва, венчурні фінансування, інтеграцію науки, освіти та агропромислового виробництва, діяльність підприємств в структурі кластерних формувань, регіональний інноваційний розвиток тощо.

Крім цього, вважає автор статті, необхідно на державному рівні забезпечити всебічну підтримку ініціатив органів місцевого самоврядування щодо розробки інноваційних програм і проектів розвитку АПК у межах регіональної стратегії інноваційного розвитку.

Література

1. Концепція науково-технічного розвитку галузей агропромислового виробництва України до 2015 року. – www.ua-info.biz
2. Конституція України від 28.06.1996. – www.president.gov.ua
3. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23.03.2000 № 1602-III (із змінами, внесеними згідно із Законом № 4731-VI (4731-17) від 17.05.2012). – www.zakon2.rada.gov.ua
4. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV (із змінами, внесеними згідно із Законами № 380-IV (380-15) від 26.12.2002; № 1344-IV (1344-15) від 27.11.2003; № 17-18, ст. 250 № 2285-IV (2285-15) від 23.12.2004; ст. 162 № 2505-IV (2505-15) від 25.03.2005; ст. 267 № 2314-VI (2314-17) від 03.06.2010; ст. 484 № 3715-VI (3715-17) від 08.09.2011). – www.zakon2.rada.gov.ua
5. Закон України «Про наукову та науково-технічну експертизу» від 10.02.1995 № 51/95-ВР (із змінами, внесеними згідно із Законами № 1069-XIV (1069-14) від 21.09.99; № 3421-IV (3421-15) від 09.02.2006). – www.zakon2.rada.gov.ua
6. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11.07.2001 № 2623-III (із змінами, внесеними згідно із Законами № 3421-IV (3421-15) від 09.02.2006; № 2519-VI (2519-17) від 09.09.2010). – www.zakon2.rada.gov.ua
7. Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України від 13.07.1999 № 916-XIV. – www.zakon2.rada.gov.ua
8. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08.09.2011 № 3715-VI. – www.zakon3.rada.gov.ua
9. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004 № 1877-IV (із змінами, внесеними згідно із Законами № 1447-VI (1447-17) від 04.06.2009; № 1782-VI (1782-17) від 22.12.2009; № 2373-VI (2373-17) від 29.06.2010; № 2756-VI (2756-17) від 02.12.2010; № 2856-VI (2856-17) від 23.12.2010; № 4216-VI (4216-17) від 22.12.2011; № 4391-VI (4391-17) від 09.02.2012; № 5060-VI (5060-17) від 05.07.2012). – www.zakon1.rada.gov.ua

10. Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» від 18.10.2005 № 2982-IV. – www.zakon1.rada.gov.ua
11. Закон України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» від 31.05.2007 № 1103-V (із змінами, внесеними згідно із Законами № 1804-VI (1804-17) від 19.01.2010; № 4441-VI (4441-17) від 23.02.2012; № 5456-VI (5456-17) від 16.10.2012). – www.zakon1.rada.gov.ua
12. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158 «Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року» (із змінами, внесеними згідно з постановою КМ № 1390 (1390-2011-п) від 28.12.2011). – www.zakon1.rada.gov.ua
13. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 грудня 1999 р. № 2311 «Про нормативно-правові акти щодо забезпечення реалізації Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» (із змінами, внесеними згідно з постановами КМ № 1318 (1318-2001-п) від 10.10.2001; № 277 (277-2002-п) від 11.03.2002; № 726 (726-2003-п) від 15.05.2003; № 501 (501-2004-п) від 14.04.2004). – www.uazakon.com
14. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2003 р. № 1474 «Про затвердження Порядку державної реєстрації інноваційних проєктів і ведення Державного реєстру інноваційних проєктів». – www.zakon1.rada.gov.ua
15. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2012 р. № 701 «Про премію Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій». – www.zakon3.rada.gov.ua
16. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 травня 2008 р. № 447 «Про затвердження Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009-2013 роки» (із змінами, внесеними згідно з постановами КМ № 952 (952-2011-п) від 31.08.2011; № 970 (970-2012-п) від 24.10.2012). – www.zakon1.rada.gov.ua
17. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 р. № 680-р «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи». – www.zakon1.rada.gov.ua
18. Постанова Верховної Ради України від 14.06.2011 № 3498-VI «Про прийняття за основу проєкту Закону України «Про продовольчу безпеку України». – www.zakon2.rada.gov.ua
19. Наказ «Методика проведення експертизи стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності та середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня» від 16.01.2004 № 55 / Мін'юст. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 3. – С. 176, ст. 146, код акту 27492/2004.
20. Наказ «Порядок конкурсного відбору інвестиційних проєктів, спрямованих на реалізацію інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції у сфері промисловості, у тому числі вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу» від 11.09.2006 № 329 / Мінпромполітики // Офіційний вісник України. – 2006. – № 38. – С. 262, ст. 2611, код акту 37386/2006.
21. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2012-2016 роки» від 12 березня 2012 р. № 294 / КМУ // Офіційний вісник України. – 2012. – № 29.
22. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку овочівництва та переробної галузі до 2020 року» (проєкт) від 17.06.2011. – www.170820.minagro.web.hosting-test.net
23. *Бабенко В.О.* Стан законодавчо-правової бази в сфері інноваційної діяльності підприємств АПК. – www.nbu.gov.ua
24. *Федулова Л.Л.* . Вплив нормативно-правової бази на науково-технологічний та інноваційний розвиток України. – www.nbu.gov.ua
25. *Тацій В.Я.* Проблеми правового забезпечення інноваційного розвитку України: стан і перспективи // Наука та інновації. – 2008. – Т. 4. – №5. – С.33–38.
26. *Шовкалюк В.С.* Законодавче забезпечення розвитку інноваційної діяльності: стан та проблеми // Наука та інновації. – 2008. – Т. 4. – №5. – С.21–32.
27. *Орлюк О.П.* Законодавче забезпечення інноваційної діяльності в Україні // Наука та інновації. – 2008. – Т. 4. – №5. – С. 68–73.

М.В. Волосяк

ПУТИ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА УКРАИНЫ

Сделан анализ нормативно-правовой базы инновационного развития агропромышленного комплекса Украины. Предложены направления усовершенствования нормативно-правового обеспечения данной сферы.

ПІДХОДИ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

О.С. Іванишина, канд. екон. наук,

Національний університет державної податкової служби України

Наведено концептуальне бачення податкового адміністрування як елемента системи підтримки фінансової безпеки держави. Узагальнено визначення, предмет та об'єкт податкового адміністрування, виділено його чинники. Вказано на умови, що впливають на динаміку ефективності податкового адміністрування.

Ключові слова: фінансова безпека, податкове адміністрування, ефективність адміністрування.

Постановка проблеми. Податкове адміністрування є засобом підтримки належного (запланованого) обсягу податкових надходжень до бюджетів всіх рівнів. Ефективне податкове адміністрування покликане забезпечити надходження доходів визначеного обсягу та в очікувані строки. Вказане впливає на стан державних фінансів, у тому числі на спроможність держави фінансувати виробництво суспільних послуг. Відтак, податкове адміністрування виступає важливим інструментом підтримки фінансової безпеки держави, зокрема у сфері управління бюджетом. У цьому аспекті дослідження тенденцій та особливостей розвитку податкового адміністрування становить значний науковий і практичний інтерес.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальні питання податкового адміністрування (адміністрування податків) перебувають у постійній увазі провідних науковців розвинених країн, адже від ефективності податкового адміністрування значною мірою залежить і фінансова ефективність податків. Натомість в українській науковій літературі й досі бракує комплексних праць, в яких би були системно викладені результати досліджень актуальних проблем і перспектив розвитку податкового адміністрування в контексті підтримки фінансової безпеки держави.

Питання податкового адміністрування досліджуються у працях М. Азарова, В. Андрущенко, З. Варналія, Т. Єфименко, П. Мельника, В. Мельника, О. Іванишиної, Ю. Іванова, В. Крисоватого, К. Швабія, Ф. Ярошенка та інших.

У науковій літературі багато уваги приділено, зокрема, дослідженню розвитку теорій і концепцій оподаткування, а також аналізу реалізації методологічних засад побудови податкових систем в країнах Заходу, удосконаленню механізмів податкового адміністрування під кутом зору історичної ретроспективи, а також з урахуванням надбань іноземних держав, визначено перспективні методи дослідження питань оптимізації податкового адміністрування в Україні, впливу прямих податків на перерозподільчі процеси в національній економіці, виявлено суперечності та інституційні вади податкової системи України, обґрунтовано необхідність врахування соціальних чинників в практиці оподаткування, на основі порівняльного методу досліджено особливості розвитку податкових систем різних країн, а також зроблено значний внесок у розвиток вчення про функції податків і податкових систем, врешті-решт започатковано теоретичну систематизацію адміністрування податків у вітчизняній фінансовій науці [1-11].

Нині, у результаті світової фінансово-економічної кризи, акценти розвідок змістилися в бік протидії уникненню оподаткування, вивченню «податкової поведінки» платників в умовах нестабільності, визначенню податкоспроможності платників, прогнозуванню та моделюванню податкових ставок та бази оподаткування. Натомість в умовах загострення негативного впливу економічної кризи на стан публічних фінансів мають бути уточнені окремі положення теорії та методології

податкового адміністрування як інструменту підтримки фінансової безпеки держави.

Мета статті – викласти результати досліджень з проблем подальшого розвитку податкового адміністрування як елемента системи підтримки фінансової безпеки держави.

Оскільки податки є основним джерелом наповнення державної скарбниці, держава об'єктивно зацікавлена в тому, аби отримувати якомога більший обсяг податкових надходжень. Платники податків, навпаки, зацікавлені в тому, аби зберегти (або поліпшити) своє фінансове становище шляхом несплати (або неповної сплати) податків. Це, на погляд автора статті – головна суперечність інституту податків та податкових відносин.

На сьогодні немає єдиного визначення податкового адміністрування. На думку одних дослідників, податкове адміністрування – це логічно вибудований, науково обґрунтований процес державного управління податковими відносинами, направлений на максимізацію функцій суспільного добробуту за умови виконання заданого бюджетного обмеження. Управління податковими відносинами здійснюється органами, яким делеговано законодавством повноваження у сфері оподаткування. Поставлені цілі досягаються шляхом науково обґрунтованого застосування прийомів, механізмів, принципів, форм і методичних процедур в сфері оподаткування [8].

Інші дослідники при визначенні податкового адміністрування за основу взяли термін «адміністрування» в тлумаченні управлінської діяльності керівників і органів управління, яка здійснюється здебільшого через накази, розпорядження [3]. Враховуючи вказане, було запропоновано таке визначення: «Адміністрування податків – це управлінська діяльність органів державної виконавчої влади, що пов'язана з організацією процесу оподаткування, ґрунтується на державних законодавчих та нормативних актах та використовує соціально зумовлені і сприйняті правила» [6].

Ще інші науковці пропонують використовувати поняття «адміністрування податкових зобов'язань», яке, судячи з системного семантичного аналізу оприлюднених результатів дослідження [5], вважають синонімом поняття «податкове адміністрування». На їхню думку, адміністрування податкових зобов'язань – це процедура реалізації прав і обо-

в'язків суб'єктів податкового права щодо узгодження й погашення податкових зобов'язань [5]. Враховуючи, що податкові відносини базуються на нормах податкового права, це визначення видається в цілому справедливим, але воно не враховує можливість управління (маніпулювання) податковими потоками.

Можна окреслити об'єкт податкового адміністрування як розпорядчу і виконавчу діяльність державних органів у сфері організації функціонування оподаткування (тобто практичної реалізації рішень щодо нарахування та стягнення податків) у поєднанні з моніторинговими, аналітичними, контрольними, інформаційно-роз'яснювальними, виховними, каральними та іншими заходами. До предмета податкового адміністрування слід віднести методологію та обґрунтування заходів з управління процесами функціонування системи оподаткування в контексті загальної державної економічної політики (включаючи організацію наукових досліджень, механізм вироблення та ухвалення публічних рішень, управлінську техніку, практичне управління персоналом податкових органів тощо).

Критичний аналіз наукової літератури дозволяє сформулювати власне бачення автором статті основних напрямів адміністрування податків:

- облік платників та облік надходження податків;
- роз'яснення податкового законодавства;
- прогнозування та аналіз податкових надходжень;
- податковий контроль;
- впровадження нових технологій (у тому числі технологій електронного звітування та документообігу).

Зазвичай підтримка процесу податкового адміністрування потребує певних витрат. До їх складу включають витрати на оплату праці працівників податкової служби, на реалізацію моніторингових, аналітичних, контрольних, інформаційно-роз'яснювальних, виховних, каральних та інших заходів, організацію відповідних наукових досліджень, підготовку та перепідготовку персоналу. В окремих країнах «витратність» податкового адміністрування розуміють значно ширше, включаючи також і витрати самих платників, які вони несуть на виконання приписів податкового законодавства. За цим принципом побудова-

на реформа адміністрування податків у США, що триває з 1998 р. [10].

Викликає інтерес питання про чинники, які впливають на адміністрування податків: звички і правила, напрями управлінської діяльності, стратегія і тактика, психологія особи та людський фактор, організаційна система [6], а також акцент, зроблений на основі використання камералістичного підходу на знаннях, правосвідомості, дисципліні, морально-етичних якостях усіх учасників податкового процесу [1, 2].

Податкове адміністрування пов'язано з поняттям податкової девіації, тобто ухиленням від виконання податкового зобов'язання. Особливої гостроти проблема ухилення від сплати податків набула в практиці податкового адміністрування постсоціалістичних країн, де платники тяжіють до девіації під впливом цілої низки об'єктивних і суб'єктивних причин. З погляду інституційної теорії, платники ухиляються від сплати податків з двох причин: по-перше, зважаючи на масовість порушень, вони сподіваються на уникнення відповідальності, і по-друге, прийняття рішень за правилами більшості створює об'єктивні передумови для податкової дискримінації і спонукає постраждалих платників податків до ухилення від участі у фінансуванні суспільних витрат з міркувань як соціальної справедливості, так і економічної ефективності.

За перехідної економіки становище платників податків залежить від таких інституційних чинників, як неефективність демократичних інститутів, слабкий захист власності і контрактів, корупція, проведення фіскальної політики на користь вузьких кіл суспільства, неадекватне регулювання підприємницької діяльності тощо. За таких умов природною є реакція платників податків у вигляді опортуністичної поведінки, коли вони сприймають податки як покарання.

Означені узагальнення дають підставу стверджувати, що процес адміністрування податків, а точніше — його результативність та ефективність, здатні значною мірою впливати на загальну фіскальну ефективність оподаткування та фіскальну ефективність окремих податків.

З урахуванням результатів вказаних досліджень, а також використовуючи результати авторських узагальнень, можна запропонувати еkleктичний перелік чинників, що впли-

вають на стан, тенденції розвитку та особливості функціонування системи адміністрування податків:

- конкретно-історичні особливості розвитку суспільства, стан гуманізації суспільного життя, роль держави у регулюванні суспільних відносин;

- панівні настрої в суспільстві, традиції, морально-етичні якості учасників податкових відносин;

- стан політичного процесу, політичної культури і політичної стабільності;

- соціогуманітарні і демографічні чинники;

- загальний стан розвитку продуктивних сил та виробничих відносин;

- структура і особливості суспільного виробництва;

- рівень доходів юридичних і фізичних осіб, можливості здійснення ними належних заощаджень;

- управлінська техніка, включно із станом розвитку органів державної податкової служби та їхніми інформаційно-аналітичними можливостями;

- правова система, включно з правовою технікою, правовими традиціями, судовими процедурами, правовою культурою, правосвідомістю, корумпованістю, рівнем правового нігілізму;

- стан і особливості розвитку податкових відносин та системи оподаткування (у тому числі вироблення параметрів загальної стратегії і тактики побудови системи адміністрування податків);

- стан розвитку техніки і технологій збору, зберігання, обробки і узагальнення інформації про платників, розміри та строки виникнення їхніх податкових зобов'язань.

Останнім часом набуває особливої актуальності такий напрямок адміністрування прямих податків, як впровадження нових технологій. Сучасні інформаційно-комунікативні технології призначені для забезпечення органів фіскального управління, в тому числі і податкових органів, своєчасною, достовірною та повною інформацією про діяльність платників податків та інших обов'язкових платіжів з точки зору формування бази оподаткування. Необхідність активізації впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій пов'язана з ускладненням господарського життя, збільшенням оборотів, використанням платниками сучасних засобів

економічної комунікації, коли протягом невеличкого проміжку часу може бути виконано велику кількість економічних операцій.

Висновки. Узагальнення результатів проаналізованих наукових праць дозволяють запропонувати кілька підходів щодо розуміння фіскальної ефективності податкової системи або окремого податку. Фіскальна ефективність податкової системи може розглядатися як здатність:

– забезпечувати надходження своєчасно і в повному обсязі (відповідно до плану надходжень);

– створювати макроекономічні ефекти, які є бажаними для суспільства і держави;

– створювати ефекти щодо забезпечення певної фіскальної результативності (йдеться про надходження до бюджету);

– реалізовувати наявний фіскальний потенціал.

Кожному із запропонованих підходів може відповідати формалізований вираз (модель), що дозволяє кількісно оцінити ефективність податкового адміністрування, а також її чинники.

Підтримка ефективності системи адміністрування податків значною мірою залежить від загальної стратегії і тактики політики у сфері оподаткування, а також конкретних завдань соціально-економічної політики. На стратегію і тактику розвитку системи податкового адміністрування впливає і рівень професійної підготовки персоналу податкової служби, його здатність в межах правових приписів виконувати актуальні завдання податкової політики.

У подальшому мають бути виконані дослідження з питань обґрунтування методик попередження ризиків зниження ефективності податкового адміністрування.

Література

1. Андрущенко В.Л. Ефективність адміністрування податків за критеріями Світового банку / В.Л. Андрущенко // Міжнародне співробітництво України в сфері оподаткування. – Ірпінь, Національний університет ДПС України, 2009. – С. 24.
2. Андрущенко В.Л. Фіскальне адміністрування як наука і мистецтво / В.Л. Андрущенко // Фінанси України. – 2003. – № 6. – С. 27-35.
3. Економічна енциклопедія: У 3 т. Т 1. / Відп. ред. С.В. Мочерний. – К.: Академія, 2000. – 864 с.
4. Єфіменко Т.І. Механізм перерозподілу фінансових ресурсів як важіль визначення податкового потенціалу: Монографія. – Дніпропетровськ, ДУЕП, 2002. – 272 с.
5. Іванов Ю.Б. Податковий менеджмент: Підручник / Ю.Б. Іванов, А.І. Крисоватий, А.Я. Кізіма, В.В. Карпова. – К.: Знання, 2008. – 328 с.
6. Мельник В.М. До питання формування теоретичних засад адміністрування податків // Фінанси України. – 2008. – № 9. – С. 3-12.
7. Мельник П.В. Розвиток податкової системи в перехідній економіці: Монографія. – Ірпінь, Академія державної податкової служби України, 2001. – 362 с.
8. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи: Монографія / П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул, З.С. Варналій та ін. / За ред. З.С. Варналія. – К.: Знання України, 2008. – 675 с.
9. Соколовська А.М. Податкова система держави: теорія і практика становлення: Монографія. – К.: Знання-Прес. – 454 с.
10. Соколовська А.М. Податкова система України в контексті світового досвіду // Фінанси України. – 1997. – №7. – С. 77-89.
11. Соколовська А.М. Основи теорії податків: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2010. – 326 с.

О.С. Іванишина

ПОДХОДИ К СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ ОРГАНИЗАЦИИ НАЛОГОВОГО АДМИНИСТРИРОВАНИЯ

Представлено концептуальное видение налогового администрирования как особой технологии в системе управления финансовой безопасностью государства. Обобщены определение, предмет и объект налогового администрирования, выделены его факторы. Указаны условия, влияющие на динамику эффективности налогового администрирования.

УДК 336.02: 336.40

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ КУРОРТІВ

М. В. Субота,

Київський національний університет технологій та дизайну

Проаналізовано стан і умови розвитку курортів в Україні. Визначено основні проблеми, що перешкоджають подальшому розвитку курортних територій. Запропоновано інноваційні підходи до стимулювання розвитку курортів.
Ключові слова: курорт, курортна територія, інновації, стимулювання розвитку курортів.

Постановка проблеми. Україна володіє унікальними курортними ресурсами (зокрема, в ній є усі відомі світовій науці типи мінеральних вод, а окремі зразки українських мінеральних вод можна вважати еталонними). Натомість розвиток курортів та курортних територій в Україні відбувається в умовах впливу деструктивних тенденцій, що пов'язано з об'єктивними (економічна криза, недостатність інвестицій) та суб'єктивними (корупція, недосконалість законодавства) причинами. У сучасних соціально-економічних умовах виникає необхідність вжиття заходів із стимулювання розвитку курортів. Таке стимулювання має базуватися на застосуванні інноваційних підходів до розробки та впровадження відповідних управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. З питань стимулювання розвитку курортів та курортних територій було прийнято Закон України «Про курорти» та видано чимало наукових праць [1–6]. Разом з тим мають бути уточнені окремі напрями стимулювання розвитку курортів та курортних територій з урахуванням поступового переходу національної економіки на інноваційну модель розвитку, в тому числі в частині впровадження в практику державного адміністрування новітніх підходів до розробки та впровадження управлінських рішень.

Мета статті – оприлюднити результати наукових розвідок автора з питань формування інноваційних підходів до стимулювання розвитку курортів та курортних територій.

Курортні та рекреаційні території в Україні складають близько 9,1 млн. га (15% території) [3]. До прийняття Закону України «Про курорти» [1] на території України постановами Ради Міністрів СРСР, Ради Міністрів УРСР було затверджено межі округів та зон санітарної охорони 27 курортів та положення про 33 курорти. На сьогодні за формальними ознаками до курортів можна віднести лише 27 територій, разом з тим, з юридичної точки зору жодний з курортів повністю не відповідає вимогам Закону України «Про курорти» [1]. Концентрація промисловості та сільськогосподарського виробництва в межах курортних територій створює надмірне антропогенне навантаження. Внаслідок недофінансування протиерозійних та проти-зсувних заходів руйнується частина прибережних територій та пляжів курортів.

Нині у туристичній і курортній галузях України нарахову-

ється понад 8 тис. підприємств, з яких 3670 – суб'єкти туристичної діяльності (ліцензійні турагентства і туроператори), понад 1200 готелів, близько 3200 санаторно-курортних і оздоровчих закладів. Експлуатаційні запаси мінеральних вод складають понад 64 тис. куб. м на добу, з яких використовуються лише 8% [2].

Основними причинами неефективної реалізації конкурентних переваг унікального курортного потенціалу України є [2, 3, 5]:

– низька якість складових національного туристичного продукту: значна частина природних територій та об'єктів культурної спадщини непристосована для туристичних відвідувань, туристична інфраструктура в цілому не відповідає якісним параметрам, а туристичні послуги у більшості секторів туристичної індустрії – вимогам до якості обслуговування;

– відсутність комплексної політики держави: несформованість раціональних форм державного управління у сфері туризму і діяльності курортів, невідповідність нормативно-правового та організаційно-фінансового забезпечення сучасним потребам населення та економіки держави, існуючим параметрам туристичного потоку, тенденціям розвитку туризму.

Державний кадастр природних лікувальних ресурсів України не розроблено, недостатнім є державний контроль за їх раціональним використанням та охороною, дотриманням режимів зон санітарної охорони тощо. В цілому можна констатувати, що курортні ресурси країни використовуються неефективно, існує загроза їх руйнування і знищення.

Транспортна та комунальна інфраструктура більшості туристично-рекреаційних територій характеризується [2, 3, 5, 6]:

– низьким рівнем розвитку єдиної транспортної мережі та просторової (дорожньої) єдності, придорожного сервісу та інформаційного облаштування, незадовільним станом дорожнього покриття та безпеки дорожнього руху, що погіршує доступність туристичних ресурсів, знижує

мобільність населення та якість національного туристичного продукту;

– занедбаністю технічного стану інженерної та комунальної інфраструктури, дефіцитом води, нерозвиненістю каналізаційних мереж, що негативно впливає на санітарно-епідеміологічний стан туристично-рекреаційних територій;

– відсутністю традиційних джерел енергії, недостатнім використанням енергозберігаючих технологій, значною кількістю автономних котелень, що мають низький коефіцієнт корисної дії та забруднюють навколишнє середовище;

– нерозвиненістю сучасних технологій утилізації та переробки побутових відходів, наявністю звалищ в межах туристично-рекреаційних територій, що створює значну екологічну небезпеку тощо.

Основною проблемою модернізації туристичного та рекреаційного потенціалу є неефективне його використання. Функціональна і територіальна структура туристичного і рекреаційного господарства регіонів України залишається незмінною. Нових, науково обґрунтованих схем функціонального зонування, що враховують зростання ролі екологічних чинників у функціонуванні рекреаційних територій, не розроблено [5].

Поміж проблем, що стримують модернізацію туристично-курортного та рекреаційного потенціалу в Україні, особливо на регіональному рівні, слід назвати також відсутність розгалуженої системи інформаційно-рекламного забезпечення діяльності галузі та туристичних представництв за кордоном. Візовий режим, митні та валютні перепони не сприяють вкладенню інвестицій в інфраструктуру туризму та санітарно-курортного комплексу.

Інноваційний розвиток сфери туризму і курортів можливий завдяки встановленню і підтриманню рівноваги між [4]:

– збереженням природних та історико-культурних ресурсів;

– економічними інтересами, соціаль-

ними потребами та розвитком туризму;

– розвитком інновацій та підтримкою сприятливих умов для формування якісного національного туристичного продукту, який має зберігати певну автентичність і унікальність.

За таких умов ефективно використання наявного курортного потенціалу слід забезпечити за допомогою запровадження комплексного управління туристичними ресурсами, туристичного районування, встановлення системи пріоритетів (як за видами туризму, так і територіальних), максимального рівня розвитку туризму та курортів у межах визначених територій через аналіз їх несучої ємності, гранично припустимих навантажень на об'єкти туристичних відвідувань та оцінки впливу курортної діяльності на навколишнє середовище.

Нижче розглянуто проблему модернізації курортного та рекреаційного потенціалу на прикладі Закарпатської області. У системі територіальної організації вітчизняної курортної галузі Закарпаття посідає особливе місце.

Закарпатська область має високий природно-рекреаційний і туристично-курортний потенціал. На її території виявлено понад 700 водопроявів мінеральних (у т.ч. термальних) вод близько 30 типів, які за своїми властивостями не поступаються відомим водам Кавказу, Чехії, Франції. На сьогодні мережа санаторно-курортних та туристично-рек-реаційних закладів області нараховує 171 об'єкт, з них 36 сана-торіїв та сана-торіїв-профілакторіїв, 87 туристичних баз та баз відпочинку. Крім цього, у регіоні є 48 готелів (мотелів) та 57 суб'єктів підприємницької діяльності, що отримали дозволи (ліцензії) на надання туристичних послуг.

Однак рівень розвитку туристично-курортної галузі наочно доводить, що в контексті сталого розвитку Закарпаття природно-кліматичний, рекреаційний, соціально-економічний та історико-культурний потенціал області використо-

вується в обсягах, значно менших від потенційних можливостей. Це обумовлено передусім тим, що після розпаду СРСР Закарпаття частково втратило традиційні ринки туристичних послуг (Росія, країни Балтії, Білорусь, Молдова). Ситуація ще більше ускладнилася після введення візового режиму стратегічними партнерами Закарпаття – Словаччиною, Чехією, Польщею та Угорщиною, в результаті чого обмін туристичними потоками між Закарпаттям і цими країнами різко скоротився. Дані свідчать, що не працюють або працюють неефективно понад 60 закладів туристично-рекреаційного призначення. Вкрай неефективно використовується гідромінеральний ресурс області. Цілющі властивості закарпатських мінеральних вод використовуються з лікувальною метою неповною мірою, застосування їх здебільшого обмежується пляшковим розливом.

Проте останнім часом у Закарпатті активізується будівництво закладів розташування, що відповідають європейським стандартам. Протягом 2005–2012 рр. в області введено в експлуатацію до 45 нових закладів, триває будівництво понад десяти інших об'єктів курортної інфраструктури. Щороку збільшується консолідований обсяг туристично-рекреаційних послуг. Щоправда, позитивні показники розвитку курортної сфери області дещо призупинилися у 2009–2011 рр. під впливом глобальної економічної кризи.

Автор статті вважає, що має бути розроблена Цільова комплексна програма розвитку курортів та курортних територій в Україні, яка має передбачати реалізацію низки заходів, спрямованих на адаптацію курортної сфери України до наявних викликів, забезпечення гармонійного розвитку курортів на основі врахування інтересів економічних агентів, суспільства, держави і довкілля, а також спрямованих на збереження та примноження національного курортного потенціалу.

Слід провести аналіз функціонування суб'єктів курортної діяльності (у тому числі в сфері розробки та впровадження від-

повідних технологічних інновацій) та за його результатами розробити заходи щодо підвищення ефективності їхньої роботи на ринку курортних послуг, зокрема:

- створити автоматизовану інформаційну систему регіональної рекреаційної статистики і моніторингу діяльності курортно-рекреаційних та туристичних підприємств;

- розробити механізм дегінізації туристично-курортної та рекреаційної діяльності;

- посилити контроль за встановленням та застосуванням економічно обґрунтованих цін і тарифів на послуги, що надаються туристично-рекреаційними закладами згідно з рівнем сертифікації об'єктів;

- підвищити якість надання послуг суб'єктами туристично-курортної діяльності через проведення обов'язкової сертифікації готельних і туристичних послуг, послуг громадського харчування суб'єктів туристично-рекреаційної діяльності відповідно до міждержавних стандартів.

Особливо актуальною є проблема інформаційно-рекламного забезпечення курортної діяльності. Доцільно вжити заходів задля підвищення рівня інформованості громадян з питань організації безпеки туристичної та рекреаційної діяльності шляхом системної пропаганди у засобах масової інформації, виготовлення та розміщення відповідної рекламно-інформаційної продукції. Автор статті вважає, що інноваційні технології інформаційно-рекламного забезпечення сфери туризму і діяльності курортів необхідно впроваджувати через:

- створення офіційного Інтернет-порталу та інформаційної системи з банком даних щодо споживчих характеристик природних, історико-культурних та соціально-побутових туристичних ресурсів;

- створення мережі туристичних інформаційних центрів, банку даних про інвестиційні проекти в сфері туризму та діяльності курортів;

- проведення в Україні міжнародних спеціалізованих симпозиумів, семінарів,

конференцій, салонів та виставок-ярмарків із залученням іноземних і вітчизняних організацій для вивчення та популяризації новітніх технологій у сфері туризму і діяльності курортів, а також участь у відповідних заходах за кордоном;

- розроблення та затвердження національної туристичної символіки, створення якісної рекламної продукції та проведення рекламних кампаній національного та регіональних туристичних продуктів на внутрішньому та міжнародному ринку;

- розроблення та реалізацію рекламно-інформаційних програм з в'їзного та внутрішнього туризму, проведення регулярних рекламних кампаній в ЗМІ в Україні та за кордоном, прес-турів для представників ЗМІ;

- забезпечення державної підтримки, що передбачає прийняття відповідної бюджетної програми тощо.

Слід також активізувати міжнародне співробітництво у сфері підтримки та розвитку курортного потенціалу України. Інноваційні технології міжнародного співробітництва України з метою забезпечення подальшого розвитку туризму і курортів необхідно здійснювати через:

- розширення договірно-правової бази зовнішніх зносин, укладання міжнародних угод міжурядового та міжвідомчого характеру про співробітництво у сфері туризму;

- розвиток двостороннього та багатостороннього інституційного співробітництва з відповідними міністерствами, відомствами, національними туристичними адміністраціями, іншими органами та установами іноземних держав у сфері туризму та діяльності курортів, міжнародними туристичними організаціями, у тому числі регіональними, забезпечення роботи міжвідомчих робочих груп з туризму, а також участі у міжурядових комісіях з торговельно-економічного та науково-технічного співробітництва;

- відкриття туристичних представництв України за кордоном;

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

– впровадження прогресивного міжнародного досвіду державного управління та регулювання, законодавчого та організаційно-фінансового забезпечення високо-рентабельної туристичної індустрії, а також новітніх технологій.

Висновки. Необхідно здійснити заходи щодо стимулювання розвитку українських курортів із застосуванням інноваційних підходів. Такі підходи мають передбачати широку модернізацію наявного курортного потенціалу на основі ефективного державно-приватного партнерства.

Має бути розроблена Цільова комплексна програма розвитку курортів та курортних територій в Україні, яка має передбачати реалізацію низки заходів, спрямованих на адаптацію курортної сфери України до наявних викликів, забезпечення гармонійного розвитку курортів на основі врахування інтересів економічних агентів, суспільства, держави і довкілля, а також

збереження та примноження національного курортного потенціалу.

Слід вжити заходів з проведення аналізу функціонування суб'єктів курортної діяльності (у тому числі в сфері розробки та впровадження відповідних технологічних інновацій) та розроблення за його результатами заходів щодо підвищення ефективності їхньої роботи на ринку курортних послуг.

Доцільно також активізувати міжнародне співробітництво у сфері підтримки та розвитку курортного потенціалу України. Необхідно впроваджувати інноваційні технології інформаційно-рекламного забезпечення сфери туризму і діяльності курортів.

У науковій праці запропоновані окремі заходи реалізації вказаних напрямів.

У подальшому мають бути розроблені методичні підходи до оцінки результативності інновацій у курортній діяльності.

Література

1. Закон України «Про курорти». – www.rada.gov.ua.
2. Забуранна Л.В. Основні тенденції розвитку сучасного туристичного ринку України / Л.В. Забуранна // Економіка і управління. – 2011. – № 2. – С. 61–68.
3. Захарін С.В. Інноваційне забезпечення розвитку туризму і курортів / Соціогуманітарний аспект інноваційно-технологічного розвитку економіки: Монографія / За ред. Л.І. Федулової. – К.: ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», 2007. – С. 295–311.
4. Козловська М.В. Інноваційні складові трансформацій туристичних підприємств // Економіка і управління. – 2011. – № 4. – С. 50–55.
5. Мальська М.П. Міжнародний туризм і сфера послуг. Підручник / М.П. Мальська, Н.В. Антонюк, Н.М. Ганич. – К.: Знання, 2008. – 661 с.
6. Мельник О.М. Асортиментна стратегія ефективності туристичних організацій // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 8. – С. 140–144.

Н.В. Субота

ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ К СТИМУЛИРОВАНИЮ РАЗВИТИЯ КУОРТОВ

Проанализированы состояние и условия развития курортов в Украине. Определены основные проблемы, которые препятствуют последующему развитию курортных территорий. Предложены инновационные подходы к стимулированию развития курортов.

РЕАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ

Т. М. Янковець, канд. екон. наук,
Київський національний університет технологій та дизайну

Постановка проблеми. В сучасних умовах мінливого зовнішнього середовища та посилення конкуренції підприємства вимушені постійно шукати шляхи підвищення прибутковості своєї діяльності та вирішувати завдання подальшого розвитку. Одним з таких ефективних та водночас складних завдань є впровадження новацій, вирішенню якого сприяє застосування системи стратегічного управління, тобто вміння так організувати процеси всередині підприємства та зовні, щоб можна було спрогнозувати попит, забезпечити його конкурентоспроможною продукцією, досягти конкурентних переваг та ефективно розвиватися у довгостроковій перспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми впровадження новацій у практику господарської діяльності вивчали як зарубіжні, так і вітчизняні вчені: зокрема, П. Друкер, Ф. Янсен, А.П. Гальчинський, В.П. Семиноженко, А.П. Гречан, М.П. Денисенко, В.В. Зянько, І.Н. Карпунь, В.О. Коюда, Л.А. Лисенко [1–8] та інші. Незважаючи на значну кількість наукових публікацій зазначеної тематики, деякі теоретичні аспекти застосування стратегічного управління для ефективного впровадження новацій з метою досягнення конкурентних переваг мають дискусійний характер і потребують поглибленого дослідження. Невирішеними залишаються проблеми реалізації інноваційних стратегій для забезпечення успішного розвитку підприємства у довгостроковій перспективі.

Мета статті – обґрунтування конкретних стратегічних заходів за функціональними напрямками діяльності промислового підприємства, спрямованих на реалізацію інноваційних стратегій відповідно до обраних базової та конкурентної стратегій.

Інноваційні стратегії та їх реалізація є дієвим інструментом досягнення конкурентних переваг, які поділяються на два основні типи: більш низькі ціни; диференціація товарів. Конкурентна перевага будь-якого типу забезпечує більш високу ефективність використання ресурсів порівняно з конкурентами та, відповідно, вищу прибутковість діяльності. На можливість утримати конкурентні переваги у довгостроковій перспективі впливають ключові фактори успіху. *Ключовий фактор успіху (ключова компетенція)* – це те, що підприємство може робити найкраще, тобто більш ефективно, ніж конкуренти. Це ті способи досягнення конкурентних переваг, якими володіє лише підприємство. На відміну від ресурсів ключову компетенцію неможливо придбати або можливо лише разом з цілим підприємством (поглинання та злиття підприємств у світі бізнесу відбуваються саме з цієї причини) [9].

Наявність ключових компетенцій є обов'язковою складовою успішної реалізації інноваційних стратегій. Якщо ключові компетенції відсутні, це означає, що продукція підприємства не має суттєвих переваг порівняно з аналогічною продукцією конкурентів, а її реалізація не принесе високого прибутку чи взагалі не буде продаватися. Ключові компетенції є бар'єром, який захищає підприємство від прямої конкуренції, що підвищує вірогідність успіху реалізації інноваційних стратегій та досягнення високої прибутковості діяльності.

Обґрунтовано системи стратегічних заходів для реалізації інноваційних стратегій за функціональними напрямками діяльності підприємства. Запропоновано показники оцінки досягнення конкурентних переваг.

Ключові слова: стратегічне управління, реалізація інноваційних стратегій, досягнення конкурентних переваг.

Сьогодні загальновідомими є шість видів інноваційних стратегій: традиційна, опортуністська (стратегія ніші), імітаційна, захисна (оборонна), залежна, наступальна. Характеристика цих стратегій, умови застосування, їх переваги та недоліки описані автором статті у роботі [10]. Слід зазначити, що у науковій літературі, присвяченій питанням стратегічного управління, інноваційна стратегія відноситься до функціональної стратегії НДДКР. Такий підхід, на думку автора, є обмеженим,

оскільки в умовах конкуренції будь-яку стратегію підприємства, що застосовується вперше та реалізація якої дозволяє досягати конкурентних переваг і підвищувати прибутковість діяльності, можна віднести до інноваційної, а загальновідомі інноваційні стратегії – до класичних. Останні в ієрархії стратегій підприємства в процесі стратегічного управління можна розташувати на окремому рівні між конкурентними та функціональними стратегіями (див. рисунок).

Рис. Місце інноваційних стратегій у стратегічному наборі підприємства (авторська розробка)

Такий підхід дозволяє обґрунтувати інноваційність функціональних стратегій. Тобто для реалізації класичних інноваційних стратегій розробляються системи стратегічних заходів за функціональними напрямками. Крім того, слід враховувати, що класичні інноваційні стратегії підприємство може обирати лише в рамках реалізації базових стратегій зростання та стабілізації.

У табл. 1–6 систематизовано конкретні стратегічні заходи за функціональними

напрямами діяльності промислового підприємства, спрямовані на реалізацію класичної інноваційної стратегії відповідно до обраних базової (зростання або стабілізації) та конкурентної стратегій. При формуванні системи стратегічних заходів були використані джерела [2, 8, 11–14].

Традиційна інноваційна стратегія застосовується за наявності унікального продукту та спрямована на підвищення якості продукції (табл. 1).

Таблиця 1. Стратегічні заходи для реалізації традиційної стратегії (авторська розробка)

Функціональні напрями діяльності підприємства	Інноваційні функціональні стратегії	Стратегічні заходи
Маркетингова	Ринкова, цінова	Підвищення рівня доставки продукції (скорочення термінів доставки та своєчасність) та обслуговування клієнтів (чітко оформлена документація, швидке реагування на обґрунтовані незадоволення та їх виправлення, зниження рівня рекамацій); удосконалення пакування; підвищення якості та ефективності реклами продукції; формування системи знижок з ціни на продукцію для постійних клієнтів; знаходження та застосування інноваційних методів ціноутворення з метою залучення нових клієнтів

Науково-технічна	Розвитку продукту	Розробка (конструювання) додаткових моделей у заданому напрямі; використання нових матеріалів з метою додавання нових особливостей та пропозиції варіантів якості продукції
Нематеріальна	Підвищення ділової репутації підприємства	Досягнення вчасного та повного виконання умов договорів з покупцями (за предметом (якісна продукція), термінами та ціною); підвищення якості управління дебіторською заборгованістю; своєчасний розрахунок з контрагентами
Виробнича	Оптимізації ресурсів	Оптимізація потреби в основних засобах, забезпечення відповідності виробничої потужності потребам ринку у продукції підприємства; підвищення контролю за збереженням матеріальних ресурсів
Кадрова	Розвитку персоналу	Впровадження системи підготовки та підвищення кваліфікації працівників; навчання управлінського персоналу методам мотивації та їх застосування з метою підвищення інноваційної активності працівників
Економічна	Розвитку продукту, оптимізації витрат	Удосконалення методів нормування оборотних фондів; зниження матеріаломісткості продукції; зростання обсягів виробництва інноваційної продукції; зниження непродуктивних втрат та витрат; підвищення прибутковості підприємства
Фінансова	Оптимізації фінансових ресурсів	Підвищення якості управління дебіторською заборгованістю; зростання обсягів реалізованої інноваційної продукції; оптимізація структури капіталу
Інформаційно-комунікаційна	Інформаційно-комунікаційного розвитку	Поліпшення соціально-психологічного клімату у колективі; удосконалення документообігу; доведення до кожного працівника інформації про стратегічні цілі, показники, завдання та способи їх досягнення; налагодження зворотного зв'язку між працівниками та управлінцями; використання сучасних інформаційних технологій

Опортуністська інноваційна стратегія спрямована на знаходження продукту на існуючих ринках для споживачів з нетиповими, але значущими потребами. При цьому її застосу-

вання можливе за наявності глибокого знання ринкової ситуації, високого рівня техніко-технологічного розвитку і великих адаптаційних можливостей підприємства (табл. 2).

Таблиця 2. Стратегічні заходи для реалізації опортуністської стратегії (ніші) (авторська розробка)

Функціональні напрями діяльності підприємства	Інноваційні функціональні стратегії	Стратегічні заходи
Маркетингова	Ринкова, товарна, цінова	Підвищення кваліфікації працівників підрозділу маркетингу; підвищення якості ринкових досліджень; географічне розширення меж ринку; активний пошук нових клієнтів; розробка нових модифікацій існуючої продукції; розробка продукції на замовлення; застосування інноваційних підходів у встановленні ціни на продукцію
Науково-технічна	Розвитку продукту, інтеграції	Розробка (конструювання) додаткових моделей у заданому напрямі; використання нових матеріалів з метою додавання нових особливостей та пропозиції варіантів якості продукції; інтеграція з постачальниками (вертикальна інтеграція униз) та промисловими споживачами і збутовими структурами (вертикальна інтеграція уверх); активне використання «відкритих» інновацій
Нематеріальна	Розвитку бренда, торгових марок	Реєстрація власної назви, власних торгових марок з метою захисту прав інтелектуальної власності; підвищення вартості нематеріальних активів та ефективності їх використання
Виробнича	Техніко-технологічного розвитку	Удосконалення технологічних процесів; приведення у відповідність виробничої потужності підприємства потребам ринку; підвищення ефективності використання основних засобів; підвищення гнучкості виробництва
Кадрова	Розвитку персоналу	Впровадження системи підготовки та підвищення кваліфікації працівників; навчання управлінського персоналу методам мотивації та їх застосування; підвищення рівня інноваційної культури з метою підвищення інноваційної активності працівників

Економічна	Розвитку продукту, техніко-технологічного розвитку	Підвищення якості та конкурентоспроможності продукції за рахунок удосконалення техніки та технологій
Фінансова	Оптимізації фінансових ресурсів	Підвищення якості управління дебіторською заборгованістю; зростання обсягів реалізованої інноваційної продукції; оптимізація структури капіталу
Інформаційно-комунікаційна	Інформаційно-комунікаційного розвитку	Поліпшення соціально-психологічного клімату у колективі; удосконалення документообігу; доведення до кожного працівника інформації про стратегічні цілі, показники, завдання та способи їх досягнення; налагодження зворотного зв'язку між працівниками та управліннями; використання сучасних інформаційних технологій

Імітаційна інноваційна стратегія спрямована на закупівлю ліцензій на певні нововведення, застосовується за наявності власних ресурсів та високої кваліфікації фахівців для освоєння нової технології (табл. 3).

Таблиця 3. Стратегічні заходи для реалізації імітаційної стратегії (авторська розробка)

Функціональні напрями діяльності підприємства	Інноваційні функціональні стратегії	Стратегічні заходи
Маркетингова	Ринкова, товарна	Підвищення якості маркетингової діяльності та ринкових досліджень; розширення меж ринку та освоєння нових ринків; оновлення асортименту
Науково-технічна	Техніко-технологічного розвитку, диверсифікації	Освоєння нових видів продукції на основі нової техніки і технології
Нематеріальна	Розвитку нематеріальних активів	Вкладання коштів у придбання ліцензій на певні нововведення; реєстрація торгових марок; підвищення ефективності використання нематеріальних активів
Виробнича	Диверсифікації виробничої діяльності	Освоєння виробництва нових видів продукції
Кадрова	Розвитку персоналу, оптимізації структури персоналу, соціальної орієнтації	Впровадження системи підготовки та підвищення кваліфікації працівників; навчання управлінського персоналу методам мотивації та їх застосування з метою підвищення інноваційної активності працівників; впровадження інноваційних форм та методів організації праці; відбір персоналу високої кваліфікації для вирішення інноваційних завдань; підвищення продуктивності праці; впровадження соціальних програм
Економічна	Техніко-технологічного розвитку, інвестиційна	Вкладання коштів у придбання ліцензій на певні нововведення; удосконалення техніки і технології; підвищення якості і конкурентоспроможності продукції; зростання обсягів виробництва інноваційної продукції
Фінансова	Підвищення якості управління фінансовою діяльністю	Використання сучасних фінансових інструментів (фінансові активи, фінансові зобов'язання, інструменти власного капіталу та похідні фінансові інструменти); оптимізація організаційної структури управління фінансовою діяльністю (використання концепції управління на основі «центрів відповідальності»); підвищення інноваційної культури фінансових менеджерів
Інформаційно-комунікаційна	Інформаційно-комунікаційного розвитку	Поліпшення соціально-психологічного клімату у колективі; удосконалення документообігу; доведення до кожного працівника інформації про стратегічні цілі, показники, завдання та способи їх досягнення; налагодження зворотного зв'язку між працівниками та управліннями; використання сучасних інформаційних технологій

Захисна (оборонна) інноваційна стратегія використовується за наявності на ринку перспективної інновації, яку можна роз-

вивати та яка спрямована на оптимізацію співвідношення «витрати-випуск» у виробничому процесі (табл. 4).

Таблиця 4. Стратегічні заходи для реалізації захисної (оборонної) стратегії (авторська розробка)

Функціональні напрями діяльності підприємства	Інноваційні функціональні стратегії	Стратегічні заходи
Маркетингова	Ринкова, цінова	Підвищення якості ринкових досліджень; підвищення якості та ефективності реклами; активний пошук нових клієнтів та нових методів просування продукції на ринку; застосування інноваційних підходів у встановленні ціни на продукцію
Науково-технічна	Техніко-технологічного розвитку, розвитку продукту	Підвищення технічного рівня виробництва; освоєння нових видів продукції на основі нової техніки і технології
Нематеріальна	Розвитку нематеріальних активів	Патентний захист удосконаленої інновації
Виробнича	Техніко-технологічного розвитку, оптимізації ресурсів	Приведення у відповідність виробничої потужності підприємства потребам ринку; оновлення техніки і технології; оптимізація структури основних засобів підприємства; підвищення ефективності використання основних засобів
Кадрова	Розвитку персоналу, оптимізації структури персоналу	Впровадження системи підготовки та підвищення кваліфікації працівників; навчання управлінського персоналу методам мотивації та їх застосування з метою підвищення інноваційної активності працівників; впровадження інноваційних форм та методів організації праці; відбір персоналу високої кваліфікації для вирішення інноваційних завдань; підвищення продуктивності праці
Економічна	Цінова, оптимізації витрат	Підвищення ефективності використання виробничих фондів підприємства; зростання обсягів виробництва інноваційної продукції; зниження непродуктивних витрат та витрат; застосування інноваційних підходів у встановленні ціни на продукцію; підвищення прибутковості підприємства
Фінансова	Забезпечення фінансової безпеки підприємства	Використання методів нейтралізації фінансових ризиків; оптимізація структури капіталу; оптимізація грошових потоків
Інформаційно-комунікаційна	Інформаційно-комунікаційного розвитку	Поліпшення соціально-психологічного клімату у колективі; удосконалення документообігу; доведення до кожного працівника інформації про стратегічні цілі, показники, завдання та способи їх досягнення; налагодження зворотного зв'язку між працівниками та управліннями; використання сучасних інформаційних технологій

Залежна інноваційна стратегія використовується малими підприємствами-субпідрядниками за наявності замовлень від головної фірми (табл. 5).

Таблиця 5. Стратегічні заходи для реалізації залежної стратегії (авторська розробка)

Функціональні напрями діяльності підприємства	Інноваційні функціональні стратегії	Стратегічні заходи
Маркетингова	Товарна, цінова	Розробка продукції на замовлення, застосування інноваційних підходів у встановленні ціни на продукцію
Науково-технічна	Інтеграції	Інтеграція з постачальниками (вертикальна інтеграція униз) та промисловими споживачами (вертикальна інтеграція уверх)
Нематеріальна	Підвищення ділової репутації підприємства	Досягнення вчасного та повного виконання умов договорів з покупцями (за предметом (якісна продукція), термінами та ціною); підвищення якості управління дебіторською заборгованістю; своєчасний розрахунок з контрагентами
Виробнича	Оптимізації структури виробництва	Оптимізація структури основних засобів підприємства; підвищення якості та гнучкості виробництва

Кадрова	Оптимізації структури персоналу	Відбір персоналу високої кваліфікації для вирішення інноваційних завдань
Економічна	Оптимізації витрат, техніко-технологічного розвитку	Підвищення ефективності використання виробничих фондів підприємства; підвищення якості і конкурентоспроможності продукції; зростання обсягів виробництва інноваційної продукції; зниження непродуктивних витрат та витрат; підвищення прибутковості підприємства
Фінансова	Забезпечення фінансової безпеки	Використання методів нейтралізації фінансових ризиків; оптимізація структури капіталу; оптимізація грошових потоків
Інформаційно-комунікаційна	Інформаційно-комунікаційного розвитку	Поліпшення соціально-психологічного клімату у колективі; удосконалення документообігу; доведення до кожного працівника інформації про стратегічні цілі, показники, завдання та способи їх досягнення; налагодження зворотного зв'язку між працівниками та управліннями; використання сучасних інформаційних технологій

Наступальна інноваційна стратегія спрямована на досягнення підприємством технічного та ринкового лідерства шляхом створення та впровадження нових продуктів. Використовується лише за наявності у підприємства потужної науково-дослідної та проектно-конструкторської бази; фахівців творчого складу високої кваліфікації; сприйнятливості керівництва до нових ідей; глибокого знання ринку; належної організації маркетингу (табл. 6).

Таблиця 6. Стратегічні заходи для реалізації наступальної стратегії (авторська розробка)

Функціональні напрями діяльності підприємства	Інноваційні функціональні стратегії	Стратегічні заходи
Маркетингова	Ринкова, товарна, цінова	Підвищення якості маркетингової діяльності; розширення меж ринку та освоєння нових ринків; оновлення асортименту; застосування інноваційних підходів до просування продукції; підвищення якості та ефективності реклами; застосування інноваційних підходів у встановленні ціни на продукцію
Науково-технічна	Наукового розвитку, техніко-технологічного розвитку, диверсифікації	Розвиток власної науково-дослідної та дослідно-конструкторської бази; активний науковий пошук новітніх вирішень проблем; розробка нових видів продукції; освоєння нових видів діяльності
Нематеріальна	Розвитку нематеріальних активів	Патентний захист власно створених нематеріальних активів та підвищення ефективності їх використання
Виробнича	Диверсифікації виробничої діяльності, техніко-технологічного розвитку	Постійне оновлення техніко-технологічної бази підприємства; освоєння нових видів продукції
Кадрова	Розвитку персоналу, соціальної орієнтації	Постійне удосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації працівників; навчання управлінського персоналу методам мотивації та їх застосування з метою підвищення інноваційної активності працівників; удосконалення соціальних програм
Економічна	Інвестиційна, розвитку продукту, техніко-технологічного розвитку	Вкладення коштів у техніко-технологічний розвиток та нематеріальні активи; підвищення якості і конкурентоспроможності продукції; зростання обсягів виробництва інноваційної продукції; підвищення прибутковості підприємства
Фінансова	Підвищення якості управління фінансовою діяльністю	Використання сучасних фінансових інструментів (фінансові активи, фінансові зобов'язання, інструменти власного капіталу та похідні фінансові інструменти); оптимізація організаційної структури управління фінансовою діяльністю (використання концепції управління на основі «центрів відповідальності»); підвищення інноваційної культури фінансових менеджерів

Інформаційно-комунікаційна	Інформаційно-комунікаційного розвитку	Поліпшення соціально-психологічного клімату у колективі; удосконалення документаобігу; доведення до кожного працівника інформації про стратегічні цілі, показники, завдання та способи їх досягнення; налагодження зворотного зв'язку між працівниками та управліннями; використання сучасних інформаційних технологій
----------------------------	---------------------------------------	--

Для промислових підприємств в умовах обмеженості фінансових ресурсів запропоновані стратегічні заходи можуть впроваджуватися поступово в міру нарощування власного потенціалу. Але реалізація інноваційних функціональних стратегій має проводитися обов'язково координовано водночас, що дозволить забезпечити позитивний ефект синергії. Для успішної їх реалізації формуються інноваційні програми з інноваційних проектів, яким надаються переваги за критерієм чистого приведенного доходу. Ефективність сформованої інноваційної програми оцінюється за рівнем доходності, ризику та ліквідності.

Стратегічними показниками для оцінки досягнення конкурентних переваг визначено рентабельність інвестованого капіталу, додану вартість підприємства та ліквідність.

Показник рентабельності інвестованого капіталу (*ROIC*) характеризує дохідність капіталу, вкладеного в основну діяльність підприємства, та визначається за формулою [15–17]:

$$ROIC = \frac{NOPAT}{IC} \times 100 \quad (1)$$

де *NOPAT* – чистий операційний прибуток після оподаткування, але перед сплатою відсотків, грн.;

IC – середньорічний інвестований капітал (власний капітал + довгострокові зобов'язання), грн.

Додану вартість підприємства можливо визначити за показниками економічної доданої вартості (*EVA*) та ринкової доданої вартості (*MVA*) [15–18].

Економічна додана вартість – це економічний прибуток, який отримує підприємство з урахуванням не тільки наявних бухгалтерських витрат, але й неявних економічних витрат (втрачені вигоди за найдохіднішими альтернативними варіантами інвестицій).

Показник економічної доданої вартості визначається наступним чином [15–17]:

$$EVA = NOPAT - (IC \times WACC) \quad (2)$$

де *WACC* – середньозважена вартість капіталу у вигляді десяткового дробу.

Якщо $EVA > 0$ (відповідно $ROIC > WACC$), підприємство створює вартість. Тільки за таких

умов підприємства можуть розвиватися у довгостроковому періоді. Показник *EVA* доцільно використовувати в моніторингу за реалізацією стратегічної мети для прийняття стратегічних управлінських рішень.

У разі прогнозування показників *EVA* у майбутніх періодах і розрахунку їх приведеної вартості із застосуванням ставки дисконту, що дорівнює вартості капіталу, отримується показник ринкової доданої вартості (*MVA*), який характеризує переважання ринкової вартості капіталу підприємства над інвестованим капіталом. Визначення показника *MVA* потребує даних про ринкову вартість підприємства та його корпоративні права.

Використання показників *EVA* та *MVA* дозволяє приймати стратегічні рішення, враховуючи ризики, які відображаються у ставці дисконту. В ринкових умовах норма дисконту у разі використання власного капіталу визначається з урахуванням середньоринкової ставки дохідності за депозитними вкладеннями, надбавки за ризик вкладень у підприємство, надбавки за галузевий ризик. У разі використання змішаного капіталу враховується також ціна позикового капіталу – кредитні ставки за довгостроковими і короткостроковими позиками.

Ліквідність пропонується оцінювати за коефіцієнтом покриття, який визначається переважанням оборотних коштів підприємства над його поточними зобов'язаннями. Оскільки в Україні для визначення доходу підприємства використовується метод нарахувань, можливе виникнення ситуацій, коли при наявності звітного прибутку у підприємства немає грошових коштів. Те ж саме стосується економічної доданої вартості, яка може бути не реальною, а віртуальною. Підтримання ліквідності забезпечує можливість підприємства вчасно розраховуватися за своїми поточними зобов'язаннями, а також наявність реальних коштів для можливостей подальшого розвитку.

Висновки. Формування системи інноваційних стратегій спрямоване на досягнення конкурентних переваг підприємства у сьогоdnішніх складних умовах його функціонування. Реалізація інноваційних стратегій сприяє підвищенню конкурентоспроможності продукції та підприємства, а також його розвитку у довгостроковій перспективі.

Література

1. Друкер П. Энциклопедия менеджмента: Пер. с англ. – М.: ООО «И.Д. Вильямс», 2006. – 432 с.
2. Янсен Ф. Эпоха инноваций: Пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 2002. – XII, 308 с.
3. Економіка знань: виклики глобалізації та Україна: Монографія / Під заг. ред. А.П. Гальчинського, С.В. Львовичкіна, В.П. Семиноженка. – К., 2005. – 261 с.
4. Гречан А.П. Теоретико-методологічні основи розвитку підприємств легкої промисловості на інноваційних засадах: Монографія. – К.: КНУТД, 2005. – 208 с.
5. Інвестиційно-інноваційна діяльність: теорія, практика, досвід: Монографія / За ред. М.П. Денисенка, Л.І. Михайлової. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. – 1050 с.
6. Зянько В.В. Інноваційне підприємництво: сутність, механізми і форми розвитку: Монографія. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2008. – 397 с.
7. Карпунь І.Н. Інноваційний розвиток суб'єктів господарювання: методологія формування, механізми реалізації: Монографія / І.Н. Карпунь, М.С. Хом'як. – Львів: Львівський державний інститут новітніх технологій та управління імені Вячеслава Чорновола, 2009. – 432 с.
8. Коюда В.О. Інноваційна діяльність підприємства та оцінка її ефективності: Монографія / В.О. Коюда, Л.А. Лисенко. – Х.: ФОП Павленко О.Г.; ВД «ІНЖЕК», 2010. – 224 с.
9. Лосев В.А. Как составить бизнес-план. Практическое руководство с примерами готовых бизнес-планов для разных отраслей. – М.: ООО «И. Д. Вильямс», 2011. – 208 с.
10. Янковець Т.М. Інноваційні стратегії підприємства легкої промисловості як засіб реалізації його інноваційного потенціалу // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 2. – С. 167-174.
11. Аакер Д. Стратегическое рыночное управление. 7-е изд. Пер. с англ. / Под ред. С.Г. Божук. – СПб.: Питер, 2007. – 496 с.
12. Ансофф И. Стратегическое управление. – М.: Экономика, 1989. – 303 с.
13. Ігнат'єва І.А. Стратегічний менеджмент: теорія, методологія, практика: Монографія. – К.: Знання України, 2005. – 250 с.
14. Майкл Л. Джордж, Воркс Джеймс, Вотсон-Хемфілл Кімберлі. Стремительные инновации: Пер. с англ. – К.: Companion Group, 2006. – 350 с.
15. Колос І.В. Вартісно-орієнтоване управління підприємством (на прикладі підприємств легкої промисловості): дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. – К., 2007. – 208 с.
16. Корпоративный менеджмент. – <http://www.cfin.ru>.
17. Коупленд Т., Коллер Т., Муррін Дж. Стоимость компаний: оценка и управление: Пер. с англ. Н.Н. Барышникова. – М.: Олимп-Бизнес, 2005. – 554 с.
18. Тарасенко І.О. Сталій розвиток підприємств легкої промисловості: теорія, методологія, практика: Монографія. – К.: КНУТД, 2010. – 390 с.

Т.Н. Янковець РЕАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІОННИХ СТРАТЕГІЙ ДЛЯ ДОСТИЖЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПРЕИМУЩЕСТВ

Обоснованы системы стратегических мероприятий для реализации инновационных стратегий по функциональным направлениям деятельности предприятия. Предложены показатели оценки достижения конкурентных преимуществ.

**ПЕРЕЛІК СТАТЕЙ, НАДРУКОВАНИХ У ЖУРНАЛІ «ПРОБЛЕМИ НАУКИ» У 2012 Р.
ЗА РОЗДІЛАМИ І НОМЕРАМИ**

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКИ	№
<i>С.Г. Натрошвілі.</i> Ефективна інтеграція бізнесу, науки і освіти як умова зростання вартості компаній в постіндустріальній економіці	1
<i>В.І. Бойко, Г.І. Кореняко, О.Ф. Дембовецький, Ф.Н. Пацюк, Р.Б. Рудий.</i> Роль нових форм організації наукових досліджень у підвищенні інноваційного потенціалу НАН України	1
<i>В.О. Чехун.</i> Винахідницька активність резидентів України у дзеркалі патентної статистики	1
<i>А.В. Ямчук.</i> Теоретико-методичні основи інформаційно-аналітичного забезпечення трансферу технологій в національному господарстві	2
<i>А.О. Пархоменко.</i> Взаємозв'язок інтелектуального чинника з інноваційною діяльністю	2
<i>Т.В. Бауліна.</i> Розроблення організаційно-економічного механізму реалізації державної економічної політики формування інтелектуального капіталу	3
<i>В.С. Марцин.</i> Філософія планування в умовах виходу зі світової фінансової кризи	3
<i>В.О. Чехун, О.В. Кот, О.С. Ващуленко.</i> Патентування винаходів в Україні та світі: тенденції та особливості	3
<i>О.В. Родіонов.</i> Реалізація процесного підходу в системі управління якістю послуг ВНЗ	3
<i>Т.В. Бауліна.</i> Природа державної політики формування інтелектуального капіталу: погляд крізь призму структурно-інформаційного підходу	4
<i>Д.І. Поліщук.</i> Профорієнтація як чинник підвищення освітнього потенціалу національної економіки	4
<i>Т.В. Бауліна.</i> Забезпечення розвитку інноваційності промислових підприємств при активізації інтелектуального капіталу суспільства	5
<i>О.В. Моліна.</i> Інтелектуальний потенціал регіону як джерело та міра його інноваційності	5
<i>Н.Я. Юрків.</i> Концептуальні моделі економічної безпеки соціально-економічних систем в умовах їх інноваційно-інвестиційної модернізації	6
<i>С.В. Богдан.</i> Діяльність державних і недержавних організацій з підтримки підприємництва та інновацій у Чернігівській області	6
<i>Н.М. Форкош.</i> Роль інвестиційної стратегії у вирішенні проблем підприємств харчової промисловості	6
<i>В.Ф. Максимова.</i> Методологічні інновації у сфері економічного контролю	7
<i>С.В. Захарін.</i> Формування та використання інтелектуального капіталу в системі підтримки економічної безпеки підприємства	7
<i>Н.С. Зинченко.</i> Підхід к стимулюванню розвитку науки и образования в Украине	8
ФІНАНСУВАННЯ НАУКИ	
<i>І.А. Прилуцька.</i> Організаційні форми інноваційного підприємництва та стимулювання їх розвитку в Україні	1
<i>В.В. Єрмолаєва.</i> Стратегічні аспекти підвищення ефективності використання інноваційного потенціалу фармацевтичної галузі	1
<i>С.В. Захарін, Д.І. Коваленко, Т.Е. Белялов.</i> Перспективи фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності у галузях промисловості споживчого сектору економіки	2
<i>В.В. Кузьмяк.</i> Проблеми та перспективи підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності України	2
<i>М.В. Ливдар.</i> Проблеми фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності за рахунок коштів місцевих бюджетів	2
<i>С.Г. Натрошвілі.</i> Інвестиційне та інноваційне забезпечення розвитку сфери вищої освіти	3
<i>Р.В. Устенко.</i> Тенденції розвитку національної інноваційної системи в Україні	3
<i>А.В. Ямчук.</i> Деякі питання побудови інноваційно-інформаційних кластерів	4

<i>А.А. Олешко.</i> Інноваційні чинники макроекономічної динаміки	4
<i>А.О. Маслюківська.</i> Основні наукові підходи до визначення сутності та складових інноваційної діяльності, її місце в інноваційному процесі та особливості реалізації	4
<i>В.П. Онофрійчук.</i> Фінансові аспекти сприяння інноваційно-інвестиційним процесам в Україні	4
<i>Н.І. Левчук.</i> Формування та використання інвестиційного ресурсу інноваційного розвитку промислових підприємств	5
<i>В.В. Шемаєв.</i> Пріоритизація країн – зовнішньоекономічних партнерів України	5
<i>В.Ю. Грига.</i> Особливості інноваційного розвитку країн СНД	7
<i>Р.Є. Опімах.</i> Диверсифікація постачання енергоносіїв в програмних підходах ЄС, Росії, України та її вплив на інтегральний показник енергетичної безпеки	7
<i>Г.П. Задорожня, О.П. Кочеткова, О.Ф. Паладченко.</i> Економічна свобода України у міжнародних рейтингах	8
<i>Т.Б. Лебеда.</i> Стан фінансування наукових та науково-технічних робіт в Україні: статистичний розріз	12
ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ	
<i>І.В. Луциків.</i> Методичні засади оцінювання активізації інноваційної діяльності підприємства	8
<i>С.Г. Натрошвілі.</i> Інноваційна діяльність вищих навчальних закладів як основа поліпшення якості освітніх послуг	8
<i>О.А. Мех.</i> Мотивація держави у сфері науково-технічного та інноваційного розвитку: теорія та практика, проблеми України	8
<i>О.М. Бойко.</i> Інноваційний розвиток промислового виробництва України в процесі посткризового відновлення	9
<i>Т.К. Кваша, О.П. Кочеткова, Г.П. Задорожня, О.Ф. Паладченко.</i> Конкурентоспроможність України у міжнародних рейтингах	9
<i>О.О. Склярєнко, В.П. Маслоу, Н.В. Качур, Г.М. Андросюк.</i> Шляхи та механізми комерціалізації результатів науково-технічних проєктів, виконаних в рамках державних програм	9
<i>В.С. Марцин.</i> Проблеми залучення іноземних інвестицій в Україну та їх державне регулювання	10
<i>А.А. Олешко.</i> Інтеграція України в міждержавний інноваційний простір	10
<i>С.В. Натрошвілі.</i> Проблеми вищої освіти в умовах переходу економіки на модель інноваційного розвитку	10
<i>Г.Р. Натрошвілі.</i> Регіональна інвестиційна політика як фактор активізації інноваційно-технологічного розвитку підприємств	11
<i>А.А. Степанова.</i> Кластеризація як форма стимулювання інноваційних процесів в економіці України	11
<i>М.В. Шарко, Н.А. Адвокатова.</i> Байесовский подход к решению задач кластеризации промышленных предприятий при внедрении инноваций	11
<i>В.В. Кравчук, В.М. Гринчук.</i> Розвиток інноваційної діяльності як інструменту підвищення конкурентоспроможності регіону	11
<i>Г.О. Бак.</i> Державна підтримка транснаціональних корпорацій в умовах кризи	12
<i>С.Г. Натрошвілі.</i> Державна політика підтримки інноваційної діяльності установ вищої освіти	12
<i>М.В. Волосюк.</i> Напрями вдосконалення нормативно-правового забезпечення інноваційного розвитку агропромислового комплексу України	12
<i>О.С. Іванишина.</i> Підходи до вдосконалення організації податкового адміністрування	12
<i>М.В. Субота.</i> Інноваційні підходи до стимулювання розвитку курортів	12
ОЦІНКА НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
<i>Л.Г. Шемаєва, В.П. Онофрійчук.</i> Методика оцінки рівня фінансової безпеки сектору державних фінансів України	3
<i>І.В. Яцишина, О.С. Попович.</i> Соціальний капітал української науки очима студентства	6
<i>В.А. Романенко.</i> Наукоємне виробництво в Україні: проблеми та перспективи	7

<i>С.Ю. Хамініч, О.В. Пирог.</i> Теоретичні аспекти маркетингової діяльності вищих навчальних закладів	7
<i>М.В. Пискун.</i> Монополізаційна модель економіки як гальмо для реалізації потенціалу суспільного розвитку України	9
<i>Д.О. Сидоренко.</i> Аналіз тенденцій розвитку внутрішнього ринку високотехнологічних товарів України	10
<i>М.В. Пискун.</i> Ринок праці в соціально-економічному аспекті	10
<i>О.Б. Моргулець, О.В. Гончаренко.</i> Бізнес у сфері побутового обслуговування як вид господарювання в сучасних умовах економіки України	10
<i>І.В. Ящишина.</i> Економетрична оцінка впливу інноваційних чинників на соціально-економічний розвиток України	10
<i>А.І. Корецький.</i> Відображення розвитку науки України та Євросоюзу в реферативній базі даних SCOPUS	11

НАУКА – ВИРОБНИЦТВУ

<i>Є.В.Галицька.</i> Ринок нерухомості в Україні: особливості та проблеми	1
<i>В.Т. Балан.</i> Компаративний аналіз привабливості стратегічних зон господарювання підприємства	2
<i>М.А. Ричка, Г.В. Ігнатенко.</i> Інноваційний розвиток фондового ринку України	2
<i>А.В. Черкасов.</i> Аналіз взаємозв'язку основних понять у сфері управління якістю життя населення	3
<i>З.Б. Живко.</i> Стратегічне планування в системі економічної безпеки підприємства	4
<i>Ю.М. Гладких.</i> Тактика фінансового управління підприємствами АПК в умовах кризи	4
<i>С.В. Ткачук.</i> Методичні засади здійснення первинного відбору зовнішніх ринків	4
<i>Л.І. Чернобай, О.І. Дума.</i> Модель композиту менеджменту: теоретичні засади та особливості формування	5
<i>О.С. Кірей.</i> Методика обліку формування необоротних активів	5
<i>В.В. Сенченко.</i> Проблемні аспекти інформатизації жилищно-комунального господарства України на прикладі Донецького регіону	6
<i>С.В. Захарін.</i> Економічна диверсифікація як інноваційна технологія управління розвитком компанії	6
<i>Г.В. Кочедикова.</i> Особливості функціонування підприємств – природних монополістів у галузі електроенергетики	6
<i>А.А. Олешко.</i> Антикризове регулювання економіки в умовах довгохвильової депресії Кондратьєвського циклу	8
<i>О.С. Ралко.</i> Дослідження ринку хліба та хлібобулочних виробів України	8
<i>Л.І. Данчак.</i> Ефективність і досвід розвитку фінансових механізмів формування житлового фонду в Україні і США	9
<i>З.Б. Живко.</i> Економічний аналіз розрахунків з оплати праці в системі безпеки підприємства	9
<i>В.В. Смиринський.</i> Віртуальний кластер державних закупівель як інноваційний об'єкт інтегрованого логістичного менеджменту	11
<i>Ю.В. Панура.</i> Інноваційні підходи до оцінювання податкового навантаження в умовах економічної нестабільності	11
<i>Т. М. Янковець.</i> Реалізація інноваційних стратегій для досягнення конкурентних переваг	12

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

<i>І.Ю. Єгоров.</i> Зміни у відносних позиціях окремих країн та регіонів у світовій системі НДДКР та про- дукування знань	5
<i>Н.М. Віннікова.</i> Світовий досвід розвитку нанотехнологічної сфери на прикладі США	9

Автори номера

- ЛЕБЕДА Тетяна Борисівна • аспірант Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України
- БАК Галина Олександрівна • аспірант Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України
- НАТРОШВІЛІ Світлана Геннадіївна • канд. екон. наук, Київський національний університет технологій та дизайну
- ВОЛОСЮК Марина Валеріївна • канд. екон. наук, доцент Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
- ІВАНИШИНА Ольга Степанівна • канд. екон. наук, Національний університет державної податкової служби України
- СУБОТА Микола Васильович • аспірант Київського національного університету технологій та дизайну
- ЯНКОВЕЦЬ Тетяна Миколаївна • канд. екон. наук, Київський національний університет технологій та дизайну

SUBJECTS OF ACTIVITY

EDITORIAL COUNCIL

- Semynozhenko V.P.**, Academician of the NASU
(Chairman of the Editorial Council, editor - in Chief)
- Andronati S.A.**, Academician of the NASU
- Baryahtar V.G.**, Academician of the NASU
- Geets V.M.**, Academician of the NASU
- Gurgiy A.M.**, Academician of the Academy of Pedagogical Sciences
- Kuhar V.P.**, Academician of the NASU
- Krause Hunter**, Doctor (Germany)
- Santo Boris**, Professor (Hungary)
- Paul Jozephson**, Professor (UK)
- Ivanova N.I.**, Corresponding Member of the RAS (Russia)
- Malitsky B.A.**, Doctor of Economic Sciences, Professor (Deputy Chairman)

EDITORIAL BOARD

- Malitsky B.A.** (Chairman of the Editorial Board)
- Aleksyeyeva O.O.** (Secretary of the Editorial Board)
- Grygoryev V.M.**, Doctor of the Technical Sciences
- Bulkin I.A.**, Doctor of the Economic Sciences
- Solovyov V.P.**, Doctor of the Economic Sciences
- Terehov B.I.**, Doctor of the Economic Sciences
- Tchirkov V.G.**, Doctor of the Economic Sciences
- Yalovoy G.K.**, Doctor of the Economic Sciences

EDITORIAL STAFF

- Legenko Y.V.**
- Aleksyeyeva O.O.**
- Babko D.A.**
- Prusenok L.F.**
- Kudryavkina L.M.**

FINANCING OF SCIENCE

T.B. Lebeda

Funding of science in Ukraine: statistical approach

In this paper the modern trends in financing science in Ukraine on the basis of statistical data are analysed. The main sources of research funding are selected. The distribution expenditure on scientific research by type of work is investigated. The priority regions of science financing are defined.

INNOVATION AND INVESTMENT ACTIVITIES

G.O. Bak

State support for transnational corporations in terms of crisis

It is shown that the use of protection methods, along with the other measures of economic entities intensification is an important tool for rehabilitation of enterprises, which also helps to overcome the consequences of the crisis. Steady increase in public spending on research in advanced fields of economy at the time of reduced revenues in many countries during crisis and post-crisis period has been displayed. The role of government incentives to develop alternative energy has been defined.

S.G. Natroshvili

Public policy of innovative activity support of higher education establishments

The value of innovative activity of higher education establishments is shown. Reasons of innovative activity braking in the field of higher education are determined. Measures on state support organization of higher education establishments innovative activity are formulated.

M.V. Volosiuk

Directions for improvement innovative development legal support of agriculture in Ukraine

Analysis of the regulatory framework for innovation development of agriculture in Ukraine is made. The further improvement necessity of the legal provision of the scope is suggested.

O.S. Ivanyshyna

Approaches to perfection of tax administration organization

Conceptual vision of tax administration is shown as an element of the system of financial safety support of the state. Generalized determination and object of tax administration, its factors are selected. Terms which influence the dynamics of tax administration efficiency are determined.

M.V. Subota

Innovative approaches to resorts development

The state and condition of resorts development in Ukraine are shown. Basic problems which hinder subsequent development of resort territories are determined. The innovative approaches are offered on stimulation of resorts development.

BENEFITS OF SCIENCE FOR INDUSTRY

T.M. Yankovets

REALIZATION OF INNOVATIVE STRATEGIES FOR ACHIEVEMENT OF COMPETITIVE EDGES

In the article have been grounded systems of strategic measures for realization of innovative strategies in the functional areas of the company. Have been proposed the estimation indexes of competitive edges achievement.

CONTENTS

FINANCING OF SCIENCE

T.B. Lebeda

Funding of science in Ukraine: statistical approach

2

INNOVATION AND INVESTMENT ACTIVITIES

G.O. Bak

State support for transnational corporations in terms of crisis

7

S.G. Natroshvili

Public policy of innovative activity support of higher education establishments

14

M.V. Volosiuk

Directions for improvement innovative development legal support of agriculture in Ukraine

21

O.S. Ivanyshyna

Approaches to perfection of tax administration organization

27

M.V. Subota

Innovative approaches to resorts development

36

BENEFITS OF SCIENCE FOR INDUSTRY

T.M. Yankovets

Realization of innovative strategies for achievement of competitive edges

42

Authors

48

Subjects of activity

49

Abstracts (English)

50

Contents

51

ИНДЕКС 74193